Контрольный экземпляр

Бакъдар, вошал, цхьоагIо!

СЕРДАЛО

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКАНСКИ КОМИТЕТА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКА ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ГАЗЕТ

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 4 ДЕКАБРЬ, 1990 ШУ. ★ № 121 (7935). ★ Мах 3 кеп.

НОХЧИЙН ГIАЛГIАЙН ХАЛКЪИЙ КЪАМИЙ БОКЪОНАШ ЮХАМЕТТАОТТАЯРА ДИ ОТТАДАРАХ БОЛА

Нохч-ГIалгIай Республика

Лаккхехьарча Совета

СОЦАМ

Нохч-ГIалгIай Республика Лаккхехьарча Совето соцам бу:

27 ноябрь — Нохч-ГIалгIай Республика паччахьалкхен суверенитетах йола Декларацн тIайийца ди нохчийн гIалгIайн халкъий къамий бокъонаш юхаметтаоттаяра Ди лархIа оттаде.

Нохч-ГIалгIай Республика Лаккхехьарча Совета Председатель Д. Г. ЗАВГАЕВ.

г. Грозный, 1990 шу, 27 ноябрь.

Халкъий граждански барт чIоагIбе

Нохч - ГIалгIай Республика Лаккхехьарча Совета Председатела Д. Г. Завгаева вIашагIкхетар хилар обществено - политически боламий викалашца. Цо гулбеннарашта дийцар нйсазлагIа хержача республика Лаккхехьарча Совета аргIан йоацача йиълагIча сессе итогех, ховш ма хиллара, цига тIайийцай республике дахача дерригача халкъий кхела Iалальмате бокххача лоархIаме йола паччачхьалкхен суверенитета хьакъехара Декларации.

Декларации тIаэцалехьа бaьча кийчон балхах дийцачул тIехьагIа, Д. Г. Завгаева белгалдаьккхар, укх деношка хинна сесси корта болаш къамаьлаш деш а демократически хьале а чакхъяьнналга. Керттера дош дувцача хана ира дискуссеш хилар. ТIаэцаш хиннача принципиальни документа лоархIам кхета а беш, депутаташа чIоагIо йир Декларации тIайийца яллалца сесси болх юкъагIа ца баккха. Цунца цхьана гуш дар, из проблема цар бе-бе кхетаелга, хIаьта хIаранена хетар дизза теркалдора депутаташа. Эггара дукхагIа къамаьлаш хилар Декларацe 14-чен 17-ей статьяй хьакъехьа. Уж ювцача хана теркал ца деш дитанзар нохчий, гIалгIай, негIий халкъий казакий съездашка увттадаь дешаш.

Декларацe лоархIамах дувцача хана, республика Лаккхехьарча Совета Председатела белгалдаьккхар, цо, цкъа-дале. Нохч-ГIалгIайчен халкъаш кхотадара эша хьал хьакхоллалга, къаман а къамашта юкъера а барт чIоагIбара никъ хьабеллалга, республика а цига дахача кхыча халкъий а кхела хьалхара нохчийн гIалгIайн халкъий бехктокхам айбелга. ШоэлагI-дале, Декларации тIаэцаро йиш хулийт мехка кхыча регионашка хинна катаклизмаш вайцига ца хилийта. Юххера а, белгалдаьккхар Д. Г. Завгаева, Декларации тIайийцай вай мехка кхыча халкъашца, керттерча даькъе сийлахь - доккхача эрсий халкъаца кхы а чIоагIаргадахара. МоллагIча тайпара къаьста а вай дIакъаста гIертарах вIалла дувца а йиш яц. Союзаца доацаш. Федерацеца доацаш даха цIаккха дага а хиннадац вайна, бакъда, суверенни паччахьалкхе хиларх тарра, Союзацара а Федерацецара а гIулакхаш вай леладергда цхьаттарча бокъоний, ларда тIа, уж вIашн пайдане хилар кIийлен тIа.

Из дош дувцалга гулбеннараша хьинаре дакъа а лоацаш, цхьайолча хана ира дискуссеш а хулаш чакхдаьлар. Цига къамаьлаш дир Х. - А. Бисултанова, П. Парчевас, З. Яндарбиева, Л. Салигова, С. - Х. Абумуслимова, М. Зурабова, С. Яхъяева, Б. Сейнароева, Ю. Героева, Р Межидова, кхычар. Декларации тIаэцалехьа республика Лаккхехьарча Совето еррнгача депутатски корпусо дукха болх баьлга хоза хеташ белгал а доаккхаш, вIашагIкхетаре хиннараша шоашта хетар дувцар цу документа къаьст-къаьстача моттигех, из вахаре кхоачашдара де дезачун уйлаш йора, республике эттача общественно - политически хьала бе-беча оагIонех дувцар. Къамаьлаш даьраша дийцар цхьан кепара хиннадеце а, цаI дар цар юкъара: республике дахача халкъий цхьоагIо чIоагIъе езаш хилар, царна хьалхашка латта проблемаш цивилизованни, парламентски наькъашца къоастаяра низаш вIашагIтоха дезаш хилар.

ХIанз республикана тIаэттар чоалхане а бехктокхаме а ха хилар, потребительски товараш ца тоъаш хилар, рынкага довла дезаш хилар теркал а деш, вIашагIкхетаре хиннараша предложени елар митингаш яра, вIашагIа а бетталуш, улицашка дуккха нах лелара, кхыйола мероприятеш яра моратори оттаяра хьакъехьа. ХIана аьлча, из хIанз ца дича цу гIулакхаша республика общественни-политически хьал толхаде тарлу. Общественни болама викалаша хьадда хьакхайкадир Нохч - ГIалгIайчен дерригача халкъий граждански барт чIоагIбара шоаш республика Лаккхехьарча Советаца а правительстваца а цхьана гIулакхаш леладе кийча хилар.

Диъ сахьатал совгIа хиннача къамаьла итогаш еш, республика парламентана керте латтачо общественно-политически боламаш тIахьийхар Декларации наха дIайовзийтача шерра болх бара, цун маIан а лоархIам а дерригача къамий викалашта дIайовзийтара. ЦIаьхха а белгалдаьккхар, цу документа положенеш вахаре хьадда чакхъяхара республика дерригa общественни никаш кхотаде дезаш хилар, деш дар а оалаш дар а уйла яь хила дезаш хилар, законаш доаггIача бесса кхоачашде дезаш хилар, Нохч-ГIалгIайчен дерригa халкъаш кхотадала дезаш хилар.

Шийн къамаьл чакхдоаллаш, Д Г. Завгаева дийцар республика кердача Конституцеца а паччахьалкхен суверенитетах йола Декларации тIаэцарца а дувзаденна тIаэца кийчъеча законодательни актаех, Нохч - ГIалгIайче социально - экономически деIайоалаяра перспективах. Цо аьлар, де дезаш дукха хIамаш да вай, цу даькъе вайна вIалла дага ца хиннараш а. Кадраш, керттерча даькъе боахама яраш, я кердача тайпара болх бе а уйла е а Iомаяла езараш. ХIанз дерригa воаш де дезаргда вай, хIана аьлча зайна хьалхара из де саг воа гIаргвац.

Воашта фу дулургда ховргда вайна дукха ца говш. Массе лостамагIа дерригача дуненца гIулакхаш леладе дезаргда вай. Цу даькъе хIанзле дуккха хIамаш деш латт. ФРГ-ца, Турцеца, Вьетнамаца, Къулбехьен Кореяца, доазол дехьарча кхыча паччахьалкхенашца цхьана предприятеш хьалъелга вIаштIехьдоаккхаш да. Турцеца доазон йистера торговли дIайолаеш я. Товараш хIанзле хьааха доладеннад.

Электронни промышленноста керда предприятеш хьаелл вай. ЦIагIа болх белга вIаштIехьдоаккх. ДуккагIа хулаш латт ахархой а фермерски а боахамаш, дукхьал Шатойски районе пхи бIаь гаргга да уж, заявленеш хьачуенна кхы а ши эзар саг ва.

КIезига хIамаш дац кхыча доакъошка а. Масала, хьайийллай медицински факультет, хьаелла кийчлу медицински институт. Лаккхехьарча Совето республикански доалахьара городаш яьй Аргунах, Шаьлах, Урус-Мартанах. Уж дегIайоалаяра хьожадаьд 80 млн. сом. Цига болх бе доладургда коммунально - жилищни боахамаш, городской торговли, троллейбусни наькъаш доахкаргда. Царех хIара городе хьаелларгья цхьанца лаккхера завелени а техникум а, Грозне СССР Iилмай Академе филиал хьаеллара хьакъехьа сопам баьб.

Цул тIехьагIа Д. Г. Завгаева жоп делар вIашагIкхетаре хиннaчар тийннача дуккхача хаттарашта.

ВIашагIкхетаре дакъа лаьцар республика Лаккхехьарча Совета Президиума членаша Р. Гайрбекова, Г. Эльмурзаевас, А. Чапсуркаева, А. Яндарова.

САТИЙСАР КХОАЧАШХИННАД

Укх деношка Нохч-ГIалгIай Республика Лаккхехьарча Совето тIайийцар Нохч-ГIалгIай Республика паччахьалкхен суверенитетах йола Декларации. Республика халкъа депутат хиларах тарра, со а хилар цу лоархIамеча форуме дакъа лоацаш.

Сессе хиннача дуккхача депутаташа дакъа лаьцар Декларации ювцача. Тахан, сессера цIавеначул тIехьагIа дуккха а харжархой ух со волча цига дийцачох а тIайийцача документех а дувца, яхаш.

ХIанз а болаш ба вайна юкъе Iаьдало тIайийца моллагIа лоархIаме документ нийса кхетаде ца ловш бола нах. Иштта нийсденнад Нохч-ГIалгIай Республика паччахьалкхен суверенитетах йола Декларации тIайийцачул тIехьагIа а. Цхьабараша сога хет, из документ тIаэцаро ГIалгIай автономи меттаоттаяра зе дергдий-теш, яхаш. Аз тахан ях: новкъарле ца ярал совгIа, цу Декларацe вай автономи меттаоттаяра дикка гIо дергда. ШоэлагIдале, Нохч - ГIалгIай Республика яхалга данне а дац вай мехка шин къам мара даха йиш яц яхалга. Дерригаш а цаIаш да вай, цхьа вежарий да, цхьа мехкахой да — нохчий, гIалгIай, эрсий, эрмалой, жугтий. Россеца, кхыча паччахьалкхенашца барт этIаргбац вай.

Дуккхача хана денз нохчаша, гIалгIаша шоай паргIато бахьан лоаттабаь къовсам тахан кхоачаш хулаш латт. ХIаьта шин къаман исторически лаьтташ тIадола республика цар шин цIерах мара хила йиш а яц. ХIаьта хIанззалца вай республике дахача къамашта юкъе хинна барт-цхьоагIо тIехь-тIехьагIа чIоагI а лургья.

Кхы цхьаьнха а аргдар аз. Вай хIаране декхар да гаргара нах, лоалахой, Декларацe маIанах дIакхетабар. ХIаьта шоашта ца ховш дола хабараш дувца нах сайцача бакъахьа бар

М. КАРТОЕВ,
Экажкъонгий - Юртарча № 2 йолча школа директор, Нохч - ГIалгIай Республика халкъа депутат.

Хаьдда никъ ба хьалаьцар

БIаь шерашка вай даьшта дагалаьттар кхоачаш хулаш доагIа. 1990 шерара ноябрь. 1917 шерара октябрь санна вайнаьха халкъа вахара демократеги мукъаленгеи тIа баккхара цIей хилар санна историна юкъегIоргба. Нохч - ГIалгIай Лаккхехьарча Совета аргIан йоацача йиълагIча сессе тIайийцар Нохч - ГIалгIай Республика паччахьалкхен суверенитетах йола Декларации. Цо тешам лу, советски Iаьдал даладехьа а из эттачул тIехьагIа а нийсхо бахьан шоай кхела дизза дай хилара тIехьа лоаттабаь къовсам толамца чакхбаьнна хилара.

Декларацe керттера лоархIам сенах латт аьлча, керда суверенни паччахьалкхе — Нохч - ГIалгIай Республика цо хьакхайкаярах латт.

Тахан, тешшаме ала йиш я еррнгача республикашца цхьана, Россеца цхьана вай хьакхолларгья суверенни паччахьалкхений Союз аьнна.

Из суверенитет дIакхайкаяр шийн хиннахьен лоархIам болаш хилара тешал деш цхьаькха да: экономике кердача рыночни отношенешка довла цхьаккха дича а таро яцар из суверенитет тIа ца ийцача.

Обществах правовой паччахьалкхе хьаяр лархIа йиш яц, нагахьа санна социально - политически декхар кхоачашдеш из еце, массе оагIорахьа саг духовни дегIавара цо дизза гIо деш ца хилча, хIара сага ваха а дегIава а цо бокъо луш ца хилча. Сога хьаттача, тIайийцача Декларацe цу дерригача хаттарашта дизза жоп лу.

Декларацe цхьайолча моттигашта цхьаьцца нах раьза боацаш моттигаш нийсъялар дувзаденна да, цун чулоацам кIоаргга цар кхета ца барца, тахан этта чоалхане хьал цар дизза кхета ца дарца.

Цунца дувзаденна «халкъах дог лазарашка», митингови демократи хьае гIертарашка ала безам бар са: вай халкъашта юкъе цIур бехкалга цIендаь дIадаккха деза. Цхьаннена а могаргдац халкъашта юкъера доттагIал дохаде, нах дика кхет тахан Iаьдала политика шоай хьашташта тIаерзаяь йолга.

Халкъо шийн дош аьннад. Тахан эшар да, воаш дIадоладаьча дикача гIулакха тIехьара ца а довлаш, вай дIадахар.

Б. АЛЬМУРЗИЕВ,
пенсионер.

ГIАЛГIАЙ ХАЛКЪА СИЙ ДОЛА ВОI

Укх деношка Нохч-ГIалгIайчен общественносто дездир республике къьнагIбарех волча, цIи хезача гIалгIай йоазонхочун Базоркин Муртаза Идриса 80 шу дизар. Йоазонхочун юбилейна хеталь творчески сайре хилар КПСС рескома заседаней зале.

Базоркин Идриса дерригa вахар даим шийн халкъаца цхьана хиннад, долаш а да: халкъа дикахетар хилча — дика хеташ, цунна хало тIаэттача — цунна уллув дIаотташ хьавенав йоазонхо. Цун беррнгача кхоллама чулоацам — халкъа дика уйла, цун низ, денал мадарра тIехьенна дIадовзийтар.

Зала сцена тIа цхьан оагIорахьа йисте, хьалхашка зизаш а латташ, истола дIатIахайна вагIа юбиляр. Хьахьокхаш я И. Базоркина «БIаьшерений боадонера» яхача исторически романах Солцаев Мималтен нохчийн гIалгIайн театрий артисташен оттаяьча иштта цIи йолча спектакла фрагменташ. Сцена тIа хьалтеха доалл художника шийн тайпара хоза яздаь гIетта йолача ткъамаш долча говра тIавагIаш юбиляр а волаш, йоккха язъяь цифраш «80» а йолаш панно.

Зале мел хиннараша ура а гIайтта, моаршал хеть даькъала вувц гIалгIай халкъа воI — республике а цун доазонел арахьа а вовзаш вола йоазонхо Базоркин Идрис.

Юбиляра ловцаш даха доладир. Эггара хьалха къамаьл дир Нохч - ГIалгIай Республика Лаккхехьарча Председатела Д. Г. Завгаева. ЧIоаггIа дег чу дувшаш хоза дешаш дар цо гIорваьннача йоазонхочун, сага, художника, гражданина цIерагIа аьннараш. Оратора белгалдаьккхар, халкъ духовно дийндеча юбиляра лаьца дакъа, цун кхоллама беркат. хIаьта иштта белгалдаьккхар художника дезткъа шу дизар вайнаьха кхеле йоккха событи хиннача ханаца — республика суверенитетах йола Декларации тIаэцарца — нийсдалар а Халкъа вахаре боккха лоархIам бола из ди шийн кхолламца ма могга гаргаувзаш хьавенав Базоркин Идрис Из бахьан долаш а шийн халкъа цIена гIулакх деш латтарах а еннай цунна Нохч - ГIалгIайчен халкъа йоазонхо яха сийлен цIи

Публицист, прозаик, драматург, сценарист — литература цу лостамегIа шийн кхоллам хьабеш, дегIабоалабеш, вайнаьха а кхыча къамех болча наьха а книжкашцара безам совбоаккхаш хьвенав йоазонхо - юбиляр Цун эггара боккхагIбола толам лархIа боагIа гIалгIай бIаьшерений истори дика довзаш къаман оамал, гIулакхаш кIоаргга кхетадеш цо «БIаьшерений боадонера» яха роман - эпопея яздар. Из а белгалдаьккхар Д. Г. Завгаева.

Ловцаш даха сцена тIа бувлар йоазонхой, Iилманхой, мехкдаьттахой, юртара къахьегамхой, артисташ, культуре хьамсара ветски, комсомольски болхлой. Цненача дег тIара доагIа дIайха дешаш, иллеш, стихаш яр укхаза екаш. Йоазонхочоа дуккха зизаш сувенираш елар. Паччахьалкхен университета Iилман совето сийлен профессоралла хержав из. хIаьта къонача литераторий конкурсе котбаьннарашта хIара шера тергйолаш Базоркин Идриса цIерагIа преми а оттаьй. Из дерригa дог деладеш а цIаккха диц лургдоацаш а хIама да.

Йоазонхочоа эггара доккхагIдола совгIат да цу сайрене белгалдаьккха ма хиллара, ткъоалагIча — ткъаьнттлагIча шерашка гIалгIай халкъа юкъе культура йоаржаеш, деша а язде а нах Iомабеш цо дIадоладаь хинна дика гIулакхаш тахан кхоачашхулаш латташ хилар Назране хьаелларгIолаш я университета филиал. Тахан республике кийчъю дуккхача лостамегIа кадраш: хьехархой, Iилманхой, мехкдаьттахой, кхыбараш кийчбаь ца Iеш, медикаш а артисташ а кийчбу.

Юбиляр хеставеш дар сцена тIа «Вайнах» яхача ансамбла коллективо, пионерий Дворецеи профтехучилищаи къонача халхархоша даь халхараш, дахьа иллеш, йийша стихаш.

Сайре чакхйоалаш ше къамаьл деш Базоркин Идриса доккха баркал аьлар шийн сий деча дерригача халкъа, республика кулгалхошта, дош делар шийн кхоллам дIахо хьош, къамашта юкъера барт-цхьоагIо чIоагIъеча шийн низ а хьинар а кхоергдац аьнна.

С. - Г КОТИЕВ.

СУРТА ТIА: юбиляра И. Базоркина совгIат дIалуш ва Д. Г. Завгаев; «БIаьшерений боадонера» яхача спектаклацара сцена.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

Дицлургдоаца вIашагIкхетар

Базоркин Идриса цIи сона хезар цун кхоллам бовзале тоъал хьалха. ТIаккха йийшар аз цун «ТIахьехам» яха повесть, цхьадола дувцараш, пьесаш. Къаьстта дег чу дижар сона «Со халха варгва» яха фильм. ХIаьта цун сценарий язъяьр И. Базоркин вар.

Сона хетачох, кхы цхьаькха йоазонхо вац вай литературе Идриса санна говза, безаме, доши уйлеи тIаозаш М. Эсамбаева сурт дилла. Вайна хьалхашка экрана тIа вах визза саг, визза артист, визза кIант.

ТIаккха арадаьлар «БIаьшерений боадонера» яха роман. Цун чулоацамах дувца эшац, аьнна хет сона. хIана аьлча из тамашийна книжка ца дешаш нагахьа саг хургвац республике. Авторо беррига шийн низ, дега йIовхал, сина цIенал дIаеннай цу тIа бувцача турпалхошта.

Со се историк ва. Цудухьа шозза боккхагIа хет сона романа мах. Махулла вахара гаргагIа хургдолаш хьахьекхад Базоркина ткъесталагIча бIаьшерен тIехьхареи укх бIаьшерен хьалхареи шераш. Баркал хилда цунна из бахьан долаш!

Са ираз хиннад Кердача Редантерча №24 йолча школа дешархощцеи хьехархощцеи вIашагIкхета венача йоазонхочун къамаьлага ладувгIа, цун кхоллама хьаст кIоаргагIа бовза.

М. НАШХОЕВ.
МагIалбикерча № 18 йолча школа завуч.

БУХ БОАЦА ХЬАСТ

Вай мехка а доазол арахьа а дIаяйзай йоазонхочун И. Базоркина цIи. Тахан мо дагадоагIа сона «БIаьшерений боадонера» яха цун роман арадаьннача хана хинар. Мел хала дар из книжка лаха. Шин саг вIашагIа мел кхийттача дувцар цох лаьца. Роман дешар ха яхача наха, къоначар, бераша. Массанена а шоай дегашта гарга дола мугIараш корадоагIар цу тIара. ХIанз а иштта теркам тIабахийта деш из наха.

ГIалгIай йоазонхошта юкъе шийн тайпара моттиг дIалоац Базоркин Идриса. Из ва вай говзаме литература лард елларех цаI. Цудухьа цун кхолламо чулоац револющe а граждански тIема а шераш. Цунна дола къаьгга тешал — «ТIахьехам» яха повесть, цхьадола дувцараш.

Вахаре хувцамаш хиларга хьежжа эргайоал И. Базоркина произведеней тематика. Мел безам тIаозаш ба цун «Куни» яха бераштa лаьрхIа фаьлг. МоллагIвола саг тешаргволаш сурташ дохк цу тIа йоазонхочо, хьакхолл тамашийна дуне. Цхьа хIама да со цецвоаккхаш: киноматографисташа ца зувш хIана йисай «ТIахьехам» яха повести «Куни» яха фаьлги? Мел хоза фильмаш даха йиш яр царех!

Цхьабакъда, оалаш махиллара, книжкай книжка хинна дIаэттад «БIаьшерений боадонера» яха роман. Ма кIоарга да-кх меттахь Калоя, Насе, Хьасан-молла, ГIойтмара, Чаборза, кхычар суртсибаташ! Оалаш да «цкъа техача кхоачам ба дикача дина шод, цкъа аьлча кхоачам ба бакъахьара дош». Цунга хьежжа, «БIаьшерений боадонера» яха цхьа книжка яздича кхоачам ба цIаккха виц ца луш аламий дегашка вахара.

Хь. ТОЧИЕВ,
МагIалбикерча ЦРБ-1 лор.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКА ТЕРРИТОРЕ ТIА ЗАКОНАШ ЛЕЛАДАРАХ БОЛА

Нохч-ГIалгIай Республика

Лаккхехьарча Совета

СОЦАМ

Нохч-ГIалгIай Республика паччахьалкхен суверенитетах йолча Декларацега хьежжа Нохч-ГIалгIай Республика Лаккхехьарча Совето соцам бу:

ДIахо йодача хана Нохч-ГIалгIай Республика Законаш тIаэццалца йолча хана Нохч-ГIалгIай Республика территоре тIа лелаш хургда Нохч-ГIалгIай Республика паччахьалкхен суверенитетах йолча Декларацена духьале еш доаца Нохч-ГIалгIай АССР Законаш, РСФСР Законаш, СССР Законаш.

Нохч-ГIалгIай Республика Лаккхехьарча Совета Председатель Д. Г. ЗАВГАЕВ.

г. Грозный, 1990 шу, 27 ноябрь.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКА ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛА ХЬАЛХАРЧА ЗАМЕСТИТЕЛАХ БОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКА ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА

СОЦАМ

Нохч-ГIалгIай Республика Лаккхехьарча Совето соцам бу:

Нохч-ГIалгIай Республика Лаккхехьарча Совета Председатела хьалхарча заместителалла новкъост Петренко Анатолий Николаевич харжа.

Нохч-ГIалгIай Республика Лаккхехьарча Совета Председатель Д. Г. ЗАВГАЕВ.

г. Грозный, 1990 шера 27 ноябрь.

Петренко Анатолий Николаевич 1950 шера ваьв, украинец ва, 1979 шера денз КПСС член ва. 1971 шера Таганрогски паччахьалкхен педагогически институт чакхъяьккхачул тIехьагIа республика Сунженски районе халкъа образоване системе болх баьб. 1978 шера денз паччахьалкхен кхерамзлен органашка гIулакх деш ва, цига цо никъ баьб республика КГБ оперуполномоченнегара волавенна лоархIамегIарча отдела начальника кхаччалца.

Шийн балха декхараш чIоаггIа бехктокхаме хеташ ва, къахьегама тIера а шийна тIадилла гIулакх дизза кхоачащдеш а ва. Хьинаре дакъа лоац общественни вахаре. 1990 шера денз — халкъа депутат, республика Лаккхехьарча Совета член. Цунах доахка гIулакхаш белгалдоал эхь-эздел долаш, наьха хьашташ теркалдеш хиларца.

Цунна еннай «Знак Почета» яха орден, медалаш, дуккхаза совгIаташ тийннад СССР КГБ-еи Нохч-ГIалгIай Республика КГБ-еи кулгалхоша.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКА ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛА ЗАМЕСТИТЕЛАХ БОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКА ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА

СОЦАМ

Нохч-ГIалгIай Республика Лаккхехьарча Совето соцам бу:

Нохч-ГIалгIай Республика Лаккхехьарча Совета Председатела заместителалла новкъост Султыгов Ахьмада Мухьмад харжа.

Нохч-ГIалгIай Республика Лаккхехьарча Совета Председатель Д. Г. ЗАВГАЕВ.

г. Грозный, 1990 шера 27 ноябрь.

Султыгов Ахьмада Мухьмад 1944 шера ваьв, гIалгIа ва, 1979 шера денз КПСС член ва.

Къахьега волавеннав 1962 шера кIоарга буруш деттача Карабулакски контора бурильщика помощник волаш. 1969 шера Горски юртбоахама институт чакхъяьккхачул тIехьагIа Сунженски района XIX-ча партсъезда цIерагIча колхозе агрономалла. Назрановски совхоза-техникума керттерча агрономалла болх баьб.

Укх тIеххьарча ялх шера МагIалбика районерча «Кавказ» яхача совхоза директоралла болх беш хиннав.

Ше дIатIа мел вахийтача балхаш тIа цIенача гIулакхаца грамотни болхло, дика организатор хилар хьахьекхад М. А. Султыгова. Из белгалвоал шийна тIадилла гIулакх чIоаггIа бехктокхаме хеташ хиларца, компетентность йолаш, шийгара а балха тIарча новкъосташкара а доагIар дизза хьадехаш хиларца.

ПРОФСОЮЗАШИ ПЕРЕСТРОЙКЕИ

КЕРТТЕРДАР—НАЬХА ЙОАКХО ЯР

Октябрь бутт бовш СССР профсоюзий XIX съезд хилар Москве. Цун балха юкъе дакъа лаьцар Нохч-ГIалгIай профсоюзий викалаша а: Х. Матуева — Шалински района «Предгорный» совхоза механизатора, Г. Олейникова — облсовпрофа председатела, Л. Тамасхановас — «Электроинструмент» яхача Назрановски завода бригадира, Э. Исханова — агропромышленни комплекса болхлой союза обкома председатела, С.-А. Абубакарова — «Октябрьнефть» НГДУ оператора, Х. Салтымурадова — ПСМО ПМК-245 бригадира, М. Дзейтова, — Малгобекски УБР слесара, Н. Носенкос — Грозненски хIамаш тегара - производственни объединене профкома председатела.

Съезда балхах, цига тIайицача решенеех лаьца дийцар тха корреспондента делегата Г. Олейникова:

Укх шера профсоюзий съездаш дукха хилар тахана вай даха хьал вIашдухьаленаш йолаши чоалханен хилар бахьан долаш да. Перестройка саготагIа йолаха я вай обществагара яр. Демократен гласностои шоашца денача дикача хувцамашца цхьана кIоаргIъеннай экономикера кризис, чIоагIбеннаб социальни кхохкам, мехка цхьайолча регионашка кхохкаденнад къамашта юкъера гIулакхаш. Профсоюзашта, берригача къахьегамхошта хьовзам хиннаб хIамай маьхаш лакхдаларах, инфляци бахьан долаш вахара боарам лохбарах, кхачан продукташ ца таарах, дерригаш а хIана дац аьнна долча товарашта дефицит хиларах, зуламаш даржарах. Къайле яц, хIаьта из съезде белгал а даьхар, дуккха харцахьара хIамаш хиннад перестройка чакхйоаккхача юкъагIа сихдаь, лерттIа уйла ца еш гIулакхаш леладар, халкъа боахама доал дара даькъе, къаьстта а социальни политика чакхйоаккхача хана. гIалаташ дар бахьан долаш. Массехк шу хьалхагIа яь хинна экономика тоаяра, сага эшараш кхоачашдара тIаерзаяь программа мадарра аьлча, юкъагIа йисар. КIоаргача экономически кризиса чу кхессар мохк. Итташ миллионаш нах къеча хьал тIа ба, царех дуккха бараш вIалла таро йоацаш бисаб. Юххера а, вайх цхьаннена а диццаланза да соахка шахтераша яьча забастовкех даьнна зулам. Белгалдаккха безам бар са, горнякий вахарера экономически социальнии халонаш бахача наьха кхыча тайпай атта доацача вахарал дукха башхагIа ца хилар.

Нагахьа санна бакъ дар дувце, хIанз эттача хьала дикка доккхача даькъе бехке я къахьегамхой хьашташ лорадара шоай бокъонехи таронехи пайда во ийца профессиональни союзаш а.

Цу дерригача хIамаша шоай гIулакхий критически уйла ца йича, цIенхаштта выводаш ца йича ца йоалача кхоачайир дерригача боарамашкара профсоюзни комитеташ. Съездо белгалдаькхар, профсоюзни болама къаьнарча структурай таронаш кхоачаенна хилар, моттигашка инициативеи лоIами бийхка лоаттабаьча, ца эшача централизацех мукъадовла ха кхаьчалга. Кердача демократически хьисапашка профсоюзаш вIашагIтоха езача эттар гIулакх.

— ХIанзара профсоюзий съезд къаьстта белгалйоалаш яр хьалхагIа хулаш хиннача ужжамо йолча мероприятеел. Массава раьза ва, болх дика лел, эшаш хIама дац, яхаш моттийта дийцараш, командно - административни система, кхыйола духьаленаш яцар хIанз. Цудухьа, хьалхагIа партена мел ловр деш хиннача профсоюзех а летадар цун эйпаш. Уж дIадаха деза ха хьатIакхаьчай.

Съезд хилале хьалхагIа, хетараш, лерхIараш вIаши дувцача, къувсача хана хеталургдар залерчар барт вIашагIкхетаргбац, аьнна. Из-м кхетадеш а да: Союза массе миIингера укхаза гулбеннача шоашца енаяр атта йоаца проблемаш. Съезда денна ши ди ца тоъа мегаш дар кхыметтел дагадоахкараш дIакхайкадара а. Ираза ишта нийсдаланзар гIулакх. Проблемаш дукха хиннаяле а, вIаши цхьатара яр, рынкага довлача юкъагIа эттача халонашка диллача. Цу тIа а, съезд йолалуча дийнахьа общественни объединенеех дола Закон тIайицадар СССР Лакхехьарча Совего. Цу тайппара, дуккха миллионаш болча наьха профсоюзаш а, кхыйола самодеятельни организацеш моргаш лаьрхIар. ТIаккха, цу дешо чIоагIа сагота хьовзабир берригаделегаташ. Цунах фу хилар аьлча, партийни дирста меттел профсоюзашта паччахьалкхен дирст йолла, цар гIулакхашта лира административни тIахьожам оттабе гIертар. Законаш увттадерашта лайнадац цу тайпара решени дунен халкъашта юкъерча права, белгтала аьлча, Советски Союзо ратификаци яь йолча дунен халкъашта юкъерча къахьегама организаце «Конвенция-87» яхача документа нормашта духьала хилар теркалде. Цунна тешал ду соцпредприятех долча ший законаца профсоюзий бокъонаш ишттa тийдача правительства позице а. Профессиональни союзий бокъоний хьакъехьара Закон тIаэцилга гIулакх доацаш Лакхехьарча Совете гоадаро а хетадолийт законаш арадоахаш йола орган правови таронаш дикка эшае дага я, аьнна.

Дуккхача делегаташа, цу гIулакха шоаш раьза боацилга къамаьлаш деча хана дIахайтачул тIехьагIа, догдаьхадар зале хиннача мехка кулгалхоша — Президента М. С. Горбачева, Лакхехьарча Совета Председатела А. И. Лукьянова. Министрий Совета Председатела Н. И. Рыжкова профсоюзашка ладувгIаргда, аьнна. ХIаьта а духьале ше хиннача тайпара йисар. Из бахьан долаш хинна хила а мег берригача делегатий цхьа барт вIашагIкхетар. Гучадаьлар, нагахьа санна тхо, вIашагIа а хьада бе-беча квартирашка гIолла дIа-хьа декъадалча, рынка халача хьалашка цхьацца-цхьацца ваьнна тхо духьала лоатталургдоацилга. Кхотаенна, дика вIаштIехьъяьнна йолча профсоюзашта мара могаргдац законаш арадоахараша а, боахама кулгалхоша а лоархIаргбола низ а хинна дIаотта.

Бакъда, низаш вIашагIтоха тхо гIертар, цхьадолча гIозараша юххьанца функционерий бунт санна лархIа безам болаш хилар. ХIаьта а из чакхдаланзар цар.

Болх чIоагIа дика бир съездо. Шин дийнахьа тIайицар ткъаь итт совгIа лоархIаме документ. Царна юкъе да укх гарггарча а дIахо йодача а хана рыночни экономикага довлача хьалашка чакхдоахаргдолча гIулакхий «Керттера лостамаш», «1991 шера мехка профцентран СССР Министрий Советаи юкъе Соглашени яра йола резолюци» санна дараш.

Мехка экономика рыночни отношенешкен «500 ди» яхача программаген яккхарах лаьца аьлча, рынкана альтернатива профсоюзашта гуш яц. Цхьабакъда, саготдайт кердача социально-экономически отношенешка довлара чакхдоахача практически гIулакхаш. Президента денна дош доллашехьа а, къахьегамхощца дага ца боалаш леладеш хиларо. МоллагIа а программа аьттув баргболаш хургьяц, нагахьа санна халкъа ловр чулоацаш из ца хуле.

Нагахьа санна Российски Федераце правительствах теше, «500 ди» яха программа 1 ноябре денз дIайолаеннай. ХIанзле цхьа бутт дIабоалаш, цхьабакъда, гучча хьа дIааргда вай, цунах хIанзалца вайна гуш цхьаккха хIама дац. Со дог тийшава, из толаме дIайолаеннаяц, кхоана мишта гIоргья, цхьа ши бутт баьнначул тIехьагIа цунах фу хургда цун автораштa шоашта а ца ховлгах.

ХIаьта, нагахьа санна мехка кхелаца, хIара сага дикача хьалаца дувзаденна дола гIулакх вай воашта хьатIайицадале, сона ловра союзнии республиканскии правительствашa из бехктокхаме мухь цхьана теккхабар. Цу тIа а шоай гIулакхаш цар лоралуш делга, хила тарлуш долча хьовзамел шоай ханнахьа экономически дешаш къестадарца хьалхадовлар духьа дIахора событеш мишта хургья ховлга.

Ерригача союзни республикашкара (Эстонегара дIанккхача), мехка массе миIингера XIX съезде баьхкача делегатий-м дика вIаштIехьдаьлар конфедеративни ларда тIа кхотабала а дерригача лоархIамеча дешаех йола цхьан бартацара шоай позици дIахьокха а. Бакъдар, аьлча, профсоюзий дика масал хьаллаца доагIа бIарччача Союза а ишттa союзнии автономнии республикай а ерригача паччахьалкхен, политически, боахама органаша. Ишттa цхьан бартаца болх бой моллагIа а программа кхоачашъюлургья.

Бакъдар аьлча, экономика рыночни отношенешка юга юкъ аттен къовсамаш доацаши хургйолаш вIалла а яц. Из мел йIаьхлургья тахан хаьдда хьаала цхьаккха а лоархIаво тамаш я. ФуннагIа-моллагIа дале а, профсоюзаш массаза а кийча хила еза къахьегамхой, кагирхой, инвалидий профессионально - къахьегама, социально - экономически, духовни хьашташ лораде майрра дIаотта.

Къахьегамхой хьашташ хоадамболлаш хьаллаца лаьрхIа да тхо. Эггара хьалха мехка Лакхехьарча Совете къахьегамхой хьашташ бахьан долаш хьинаре гIулакхаш чакхдоахилга Iалашдеча бокъонца демократически варианте «Профессиональни союзех, цар бокъонех, балха гарантех» дола СССР Закон тIаэцилга вIаштIехьдаькханза даргдац. Цу балха эшар законодательни инициатива, коллективана договораши соглашенеши кхсачашъяра тIахьожам лоаттабара йола бокъо, забастовкашка дIакхоачаш хьалхашка увтта проблемаш къестаяра йола кхы тайпа средстваш я.

XIX-ча съездо тIайицар ВКП — СССР профсоюзий Ерригюкъара Конфедераци — вIашагIйолларах йола деклараци.

Из вIашагIйоллар — хано дIадехар да. Конфедераце керттера декхар, Деклараце тIа белгал ма даккхара, къахьегамхой, деша багIача кагирхой, пенсионерий къахьегама, социальни, экономически, духовни бокъонаши хьашташи кхоачашдараи лорадараи советски профсоюзаша чакхдоахача гIулакхашта консолидацин координацин яр да. Цу гIулакха шерра пайда эца дага я из паччахьалкхен Iаьдала лакхерча органашка законодательни инициатива хилара йолча бокъонахи кхыча средствaехи.

Конфедераце гIо дергда демократен социальни нийсхони ларда тIа правови паччахьалкхе вIашагIйоллара.

ВКП-ас дIакхайкадаьд ше паччахьалкхен управлене, политически общественнии организацей мукъагIа ца хилар.

Конфедераци хьайийла я къахьегамхой, деша багIача кагирхой ерригача профсоюзни формированешта.

ВКП лакхера орган я пхе шера цкъа гулъеш йола съезд. Съездашта юкъерча хана мехка паччахьалкхен Iаьдален управленен органашка профсоюзий хьашташ дувцар Конфедераце Совет я.

Еррига профсоюзни политика, позици, хьадехараш кийчдер из я, СССР правительстваца переговораш а соглашенеш а ю цо наьха къахьегама, уж балхаш тIа дIанийсбара, потребительски товараштеи услугаштеи увттаду маьхаш хувцадалар теркал а деш, бахача наьха ахчан доходашта индексаци яра дешаех а къахьегамхой, кагирхой, пенсионерий вахара кхыча дешаех а лаьца. Цул совгIа, белгалдаккха безам бар са, ВКП Совета кхыйола бехктокхаме функцеш а тIаехка хилар. Масала, управлене органашкара хьадеха йиш я цун къахьегамхой бокъонаши хьашташи IатоIадеш йола управленчески решенеш юхайоахилга, кхоачаш ца еш соцаелга е хувцилга.

Нохч - ГIалгIайчен профсоюзаша хIанзле а чакхдаха доладаьд республике бахача наьха вахара боарам лохбарга вугаш дола деза маьхаш, инфляци юхатохара тIадерзадаь хьадда гIулакхаш. Оаха отта а яь, республика Лакхехьарча Совете дIачуеннай «Потребительски товарийи услугайи маьхаш хувцадалар теркал а деш, бахача наьха доходашта индексаци ярах» долча НГIАССР Закона проектана лаьрхIа предложенеш.

Экономика рыночни отношенешка йсалача юкъагIа мукъа а ишттa розничнии а маьхаш юкъедоаладе лерхI, тIаккха вахара хиланза дарг доацача дуккхача товарий маьхаш лакх ца дала йиш яц. Цу хьалашка юкъейоалае еза бахача наьха доходаш лораелга Iалашдергдола механизмаш.

Цу тайпарча механизмех цаI да инфляци бахьан долаш хинна зе дизза е цхьадолча даькъе хьатакхара йола гражданий бокъо чIоагIъе лаьрхIа индексаце хьакъехьара Закон а.

Из закон тIаэцаро социально лорабергба республика гражданаш, эггара хьалхарча аргIанна, кIезига Iалашбаь бараш, йиш хулийтаргья бахача наьха вахара боарам кхы лох ца болийташ хьаллоаттабе.

Предложенеш кийчъяьй «Вахара зIамагIболча боарама хьакъехьарча» НГIАССР Закона проектана а.

Хадданза тIахьожама кIаллоаттаде деза кIезига Iалашбаьча гражданий социальни гадаккхара деш дола гIулакхаш. Уж кхы а дукхагIа къела кIал бусаргбоацаш хьаллаца беза общества. Тхона хетачох, хувца еза берашта пособеш телара система. ХьалхагIа хиннача 14 тайпарча пособешта меттел хIара бера цхьа пособи тела а оттадаь.

Вахара тоъал доход йоацаш болча гражданашта гIо дергдола къаьстта форма а лаьрхIа, юкъедоаладича бакъахьа да вахара кхоачамбеш дола пособи.

Тхона хетачох, берашта лаьрхIа товараш хьадерашта дотацеш телара системашта меттел юкъейоалайича гIойленагIа я цу товарий потребителашта дотацеш телара система (хIара бера телача пособе дифференцированни системага гIолла). Массанена а ховш да, тахан дотационни товараш дукхагIйолча хана уж хьожадаьча потребителашка дIа ца кхоачилга.

—Ишттa лоархIаме хувцамаш де лерхI профсоюзий структуре а гIулакхашка а. Белгтала аьлча, ший таронаш чакхъяьннача областной совето моттиг дIахец федерацена. Из геттара керда орган хургья, кулгалду функцеш а йоацаш, из хургья отраслей профсоюзни комитеташтеи правительственни структураштеи юкъе бувзам лоаттабеш йола ший тайпара звено.

Федеративни устройства керттера декхар хургда профсоюза члений, республика берригача гражданий профессионально-къахьегама, социально - экономически, духовни хьаштий гадоахилга.

Мадарра аьлча, керда дIадоладеш дола хIамаш, мел хинна а, вай автономе ерригача профсоюзни структура гIулакхащца дувзаденна хургда.

КОГА ГIИРСА ДЕФИЦИТ

ДIаяккха йиш йолаш йий из? Я аьнна хет «Чечингобувьбыт» яхача производственни объединене генеральни директора Л. Х. Мурдаевна.

КогагIирс бохкаш йола тикаш, кхыйола торгови предприятеш а санна, яьсса я е дика йоацача, модни йоацача изделех хьалйиза я. Газет дешараштa хов, доазол дехьара кхалнаьхен маIача наьхен когагIирс предприятешка кхаьчача, из эца гIерташ нах мел сагота хул. Фуд из? Сел чIоагIа къийенна йол-хьогI даймехка когагIирс берий искусствои говзали?

ГIулакхах се геттара дика кхеташ хиларах ала йиш йолаш ва со — еннаяц! Вайга хьабуларгба дунен стандартел вIалла а вогIа боаца кога гIирс. Фуд цунна эшар? Цунна эшараш дукха хIамаш да. Цкъа-дале, эггара хьалха, хIаьта из керттера а да — дика а тайп-тайпара а кожсырье эш. ХIаьта из тхона тоъаш яцар дIаяхача ханашка а, кожана йола дефицит хIанз санна сел йоккха а хилалехьа. ШозлагIа-дале, хиланза яргIйолаш яц белггаларча спефицикацех йола текстиль. ХIаьта из бийдал хIанз дефицит я. Аьлча кхоачам ба, хIанзалца хьа тхона хиланза даргдоаца кожен бийдали лоаттаяра цхьаккха договор де тха объединене вIаштIехьдаьнна ца хилар.

Поставщикашца массаза а тха хинна бувзамаш толхадаьи хоададаьи да. Хой хьона, бийдал хьахеца тхона аьнна оаха даьча дехара жоп луш поставщикаша тхога фу йоах? — Тоаданза дола нахьараш оаш тхога хьатела, тIаккха оаха шоана тоадаь нахьараш лоаттадергда. Тоаданза долча кхаь нахьарах тоадаь цаI а долаш. ТIаккха оаха, обувщикаша, мичара дахьаргда уж нахьараш? — Кастта воашта тIадоахкараш дIатела дезаргда вай, яхаш раьза боацаш бегаш бу тха объединене цехашка.

Тха когагIирса тоъал деза маьхаш IотIатоха могаш да. Ца техача доалий уж? Городий юкъарча ярмаркашка, поставщикашца къамаьлаш дича хайнад тхона кожсырьена 30 процентагара 50 процентага кхаччалца маьхаш IотIатохаргдолга, тIаккха цунга хьежжа лакхлургба хьаеча кийчача хIамай мах а. ХIаьта зе а хулаш болх бе йиш мичай коллективага.

Цул совгIа чIоагIа лакхбеннаб оаха ийеча оборудоване мах а. Масала, нагахьа санна хIамаш тегача машина мах хьалхагIа 400 сом хиннабале, хIанз 1000 сом ба. Ишттa когагIирс тегача машина мах а 900 сом мара ца хиннача хIанз 5000 сом ба. Цу хIамаша дикка лакхдаьд арахецача когагIирса маьхаш.

Цхьабакъда уллача кхерийна кIалгIолла, оалаш мадарра, хий а чакхдалац. Цудухьа хIанз цу хьала кIалхара фу даь даргдархьогI яхаш болх беш я объединене коллектив. Коллектива счете ахча долаш да, тхоай подсобни боахам вIашагIтоха лаьрхIад оаха доахани жаи кхоабаргдолаш. Цу гIулакхаца ши пхьагал е дага да тхо. Цкъа-дале, тхоай болхлошта дулх хулийтаргда оаха, хIаьта сов доале рынке а дохкаргда. ШозлагIа-дале, цхьадолча даькъе яь а, къоастаергъя, предприяти нахьаращцеи кхаьнхащцеи Iалашъяра проблема.

Цхьаькха никъ инофирмашца цхьана производство вIашагIйоллар. Тхоай массехк предложени яхьийтай оаха доазол дехьарча фирмашка. Ховргда-кх цар фу жоп дайт. ГIулакха чIоагIа новкъарле ю тха предприяте ший валюта ца хиларо.

Ишттa дикахетар доацаш хьал эттад республика обувщикашта хьалхашка. Оаха догдоахаш дола алхха цхьа хIама — партнераштеи поставщикаштеи юкъерча гIулакхий хьакъехьа Президента Указ арадалар. Нагахьа санна из Указ болх бе долалой, тха гIулакхаш, бакъдар аьлча, дикка тоалургда.

СУРТА ТIА: когагIирс бу пхьоалагIа цех. наставница Л. П. Маргунова (аьттехьа) ший ученикащца.

И. ПЛИЕВА сурт.

Литературни вIашагIкхетараш

ЧIоагIа доттагIала бувзамаш тоссаденнад Грозненски почтамта клубаи культура Ерригроссийски фонда Нохч-ГIалгIай республикански отделененеи юкъе.

Традиционни а хинна дIаэттад Клубо вIаштIехьдоахаш дола Грозненски почтамта коллективанеи фонда активисташтеи юкъера литературни вIашагIкхетараш. Белгалбаьннаб вIашагIкхетарий лостам а — литературни классика.

Почтамта профкома председатела В. И. Будыкос йоах, литературни сайрений тематика уж сайренаш йолча хана цига ладувгIар хинна ца Iеш, цар доакъашхо а хиннача коллектива ловр теркал а деш оттаяьй. М. Лермонтова, М. Шолохова, С. Есенина, Б. Пастернака, А. Ахматовай, литература кхыча классикий творчествана хетаяьча сайренашка кхалнаха гIадбахе ешар цар стихаши прозаически произведенешкара дакъилгаши. ХIаьта С. Есенина творчествана хетаяьча сайрене дукха везача поэта дешаех яздаь иллеш доахар цар, сайрене хьийха хиннача Грозненски мехкдаьтта института студенчески инструментальни ансамбло тIехьа пандр а локхаш.

Белгалъяьннай культура отделене активистий группа а. Массаза а цунна кулгалдеш хьайоагIа культура фонда отделене председатела заместитель, халкъа поэтесса Р. С. Ахматова. Цо къамаьл деча хана йийка Iац М. Лермонтова, А. Ахматовай, кхычар творчествана хетаяь алхха цун ший стихаш. Цу къамаьлаша сайренаш еш йолча цу паргIатача зала доазонаш шердича санна хеталу. Раьза хиле дувц цо литература классикий вахараи творчестванеи хетаяьча симпозиумашка, вIашагIкхетарашка, торжествашка ше дакъа лацарах.

— Къаьстта чIоагIа дезаделар тхона Тарханашкеи Пятигорскеи вIашагIкхетараш хиннача хана Лермонтовх лаьца, Вешенски станице Шолоховски чтенешка ше дакъа лацарах цо дийцар, — йоах профсоюзни клуба заведующе С. М. Шемаевас.

Литераторий творчества массе оагIув чулоацаш, цIенача дег тIара, хIаьта керттердар — профессионально дувц филологически Iилмай кандидата, Л. Н. Толстоя цIерагIча ЧИГУ воккхагIволча преподавателa Ю. Верольске. Сайренашка клуба-библиотека заведующи а цу вIашагIкхетарий энтузиаст а йолча А. К. Володинас кийчъеш йолча книжни выставкаех массаза а пайда эц цо ладувгIаш багIача кхалнахаца къамаьл деча хана. ХIаьта сайренел тIехьагIарча деношка ешилга къаьстта дехаш хул сайрене бийцарий произведенеш.

Ю. Верольске къамаьла юкъе къаьстта чIоагIа безам тIаозаш хул краеведенех лаьца цо дувца хIамаш. Цудухьа цхьанне а теркал ца еш йисац «Лермонтови Нохч - ГIалгIайчеи», «Шолохови вай республикеи», «Нохч - ГIалгIайчен поэташа Анна Ахматовайи Борис Пастернакеи хьакъехьа» яха темаш.

Поэтессеи журналисткеи йолча И. Николаенкос сайренашка хьахьекхад ше опытни ведущи хилар, кхыметтел къамаьлашка дакъа лоацача ше санна берашта а дага ца хиннача тайпара дика поэтически произведенеш меттел, прозаически яраш а еша ховш ше хилар. М. Шолохова «Донера дувцараш», цо дувцача кепара, ладувгIаш болча кхалнаха ханахьа диццлургдоацаш дег чу дувш.

Массаза а ший стихаш ешаш хул поэт Г. Гагиев.

Бакъахьа хетар, эрсийи советскии литература классикий творчество йовза гIерташ йолча почтамта коллектива традици а культура Ерригроссийски фонда Нохч-ГIалгIай республикански отделенецара цун бувзам а дIахо дIакхахьарал совгIа, кIоарг а шер а лоре, вай нохчийи гIалгIайи поэтий, прозаикий, - литературоведий творчество а цига дукхагIа ювцаре.

МОГАШ-МАЬРША ХИЛДА ШО!

Хи чу водар кIалхарваккхара гIулакх хи чу водачун шийн гIулакх да оал. Бегашта санна аьнна уж дешаш, кIезига хийца, кхыча маIанга а даьха аьлча, геттара нийса хургда: сага могашал цун шийн кара я. Да а да из ишттa. Мел дукха стадионаш, корташ, ловзарийи спортивнии майдаш хьайой а, нагахьа санна саго шийн физически кепа, шийн могашала ше йоакхо ца йой, хьахила дика хIама дац. Вокх оагIорахьара аьлча, къонал йIаьхъе, лела, хоза гIа боаккхаш хила безам болаш нах хилча, тIаккха гуччахьа хул могашала еш йола йоакхо.

Из бакъдеш да Грознерча цхьан могашала группа истори. ХIанз ткъаь итт шу гаргга ха яьннай Старопромысловски районе «Старогрознефть» НГДУ стадионе, коллектива профсоюзни организаце гIо а деш, цо болх бу.

Из группа вIашагIйолла дагадехар № 17 йолча юкъерча школе немций мотт хьехаш хинна Булаткина Татьяна Александровна яр. Из яр, ха яха йоккхасаг ше йоллаше а, цу группе преподаватель хиннар а. ТIехьагIа НГДУ профсоюзни организаце занятеш чакхъяха профессиональни тренераш а ухийтар цига. ТIаккха ши-кхо бутт баьннача гIолла, мишта бахар ца ховш, дIабаха дIабаьлар уж цигара.

ХIаьта а, дукахгIча даькъе хьалхагIа а хIанз а юкъе «Старогрознефть» НГДУ болхлойи цу организацера пенсионераши болаш йола из группа йоханзар. Дакъа лоацараш кIезиг-дукха хувцабалар мара кхы хIама доацаш, юххьанца денз дика болх беш хьайоагIа из.

Цу коллективана юкъе дакъа лоацача кхалнахах эггара къонагIа йолча Новикова Галинай 35 шу гаргга даьннад, эггара йоккхагIа йолча Клишевская Александра Владимировнай — 86 шу.

ВIалла дага а доацаш атта чакхдаьлар тренерех дола дош. АргI-аргIа цига хьеха болабелар цу даькъе кIезигдукха опыт йолаш бола группа доакъашхой: тIемеи къахьегамеи ветеранаш Г. П. Ермоленко, А. С. Старикова, № 3 йолча Грознерча больница лор-терапевт М. В. Долгова.

ХьалхагIа а хIанз а кIиранна кхозза хул занятеш. КIезига мичай уж. ХIаьта группа спорткомплекс а цхьа моллагIъяр морг яц. Занятеш дIайолаяле хьалхагIа дукха болх бе беза комплекс эргайоахаш тоаяра, тIехьтIехь йоагIа упражненеш низкъалагIа а хургйолаш, медикащцеи спортсменащцеи дага а бувлаш.

Каст-каста леткъаш хул вай вахара гIулакххехи, цIагIарча дезарехи хьалдиза долча укх вахаре адамаш шоайла вIаши дика хьерчаш дац, яхаш. Цхьабакъда спорта занятеш хулача цу массехк сахьата кхалнаха ха корайоагIа вIаши дагабовла а, безам эца а, кхы шоашта тоамбар де а.

Масала, нагахьа санна гIаш никъ бе безаш хилча, вIаши дага а баьле белгалбу цар цун лостам. Алхха лоамашка, атагIа е хьунагIа бахарах кхоачам беш бац из. Масала, масаснена а дика хийтар массехк буровойшка бахачул тIехьагIа шоашта цига дайза хIамаш. Экскурсоводаш - мехкдаьттахой, бакъдар аьлча, шоай нах бар, опыт йолаш, шоай гIулакх дезаденна, НГДУ болх дика бовзаш нах бар.

Нагахьа санна занятеш йолча хана салоIаш, паргIата болаш минуташ нийсъелча, тIаккха а шоай энтузиасташ корабоагIа. Шоай коллегас В. А. Волгинас стихаш ешаш хоза ца хеташ малагIа спортсменка хургья? Эггара дукхагIа езаш, дего къоабалъеш йола стихаш дукха йийшай цо цу шерашка. Ишттa йийкай А. Пушкина, С. Есенина, Б. Пастернака, М. Цветаевай, нохчийи гIалгIайи дуккхача поэтий стихаш.

Бакъдар аьлча, сага могашал — из цун шийн гIулакх да. ХIаьта а, тха могашала группа шийн гIончий а ба, уж бецаре кхалнаьха вIаштIехьдаргдацар шоай энтузиазм йизза хьахьокха. Царех ва занятеш ергйола моттиг раьза хиле группана белгалъеш вола стадиона директор Магомадов Султан. Цо кийча хулийт тхона Iай спортзал, аьхки — стадион. Царех я профкома председатель хинна, хIанз «Старогрознефть» НГДУ музея директор йола Г. П. Коновалова, цо новкъостал даьд профкома чотах спортсменкашта занятешка ювхаю форма эца.

Къамаьл чакхдоалаш ала ловра сона, цу тайпара нахи ужжамо йола могашала группаши дукхагIа хуларе, НГДУ профсоюза комитето меттел, кхыча предприятей профорганаша а цу тайпара спортколлективаш ханашка, могашалга, хьашташка хьежжа вIашагIъехкаре дика хургдар.

Рынкагахьа боаккха хьалхара гIа

ТХА ИНТЕРВЬЮ

Хала а хеташ дIаIамаш йоагIа вай общество тикай яьссача тархешца, эггара дош доацар да аьнна хеташ долча товарашта увттача йIаьхача очередашца. ХIаьта продукташ и вIалла ювца а мича еза.

Маьхашта йолча Госкомитета соцам тIа чIоагIа говзама аллара, маьхаш лакхдаьд чкъаьрахи Iаьса дулхахи яьча деликатесни хIамашта. Уж а вожаш а тикай тархеш тIа вайна ца гу дуккха шераш дIадаьннад. Йоацаш йолча продукташта паччахьалкхено маьхаш IотIатохаро боарам боацаш чIоагIа лакхду уж, хьалхагIа, таронга хьежжа хиннадеце а, частникашкара эца корадоагIаш хиннача товарашта.

Цу дерригача хьовзамашта кIалхардовлара бола аьттув лоархI вай экономисташа рыночни отношенешка довларах. Из вай — потребителаш тIаккхувргдолаш хIама дац хIанз укх сахьата. ХьатIайоагIача хана вайга кхоачаргдолчох дувцилга дийхар тха корреспондента экономика дешашта «Силуэт» яхача объединене генеральни директора заместителагара В. А. Машенцевагара.

• Рынкагахьа оаха боаха хьалхара гIа, халахете а, дог гIоздоаккхаш бац. Торговле холуш йолча дефицито производствана а чувхаеш хIамаш етт. ХIанзе а ала йиш йолаш да тхо — производственникаш, «Силуэт» яхача объединене мощносташ хьатIадоагIача 1991 шера цар бу ма лу бе болх боацаш хургья.

Бу ма лу болх мишта байтаргба царга, нагахьа санна хIанзалца хьа (шу чакхдала бисар цхьа бутт мара бац) тхона эшача хIамашца кхоачаш ахаш а тхо Iалашданза хилча.

«1990 шера 4-ча кварталеи 1991 шереи боахамий бувзамаш лерттIа леладара саггота чакхдаханза даргдоацача гIулакхий хьакъехьара» СССР Президента Указ кхоачашдулургдолаш дац бийдалца Iалашдара дешаш ца къоастадой, маьхаш оттадара дар, ховш ца хуле. Фуд тхога хьакхаьчар республикай юкъара ярмарка хинначул тIехьагIа 1991 шера лаьрхIа бийдал эцара гIулакха? ХьатIадоагIача шера производственни программа предприятех бийдалца Iалашъелга, хьахьожаяьча фондашка диллача, эшачох 30 процентагара 60 процентага кхаччалца мара дац (кIадаши аьхингаши). Хьайица уж лоадам боаца хIамаш юкъарчал доацаш леладаьча бувзамашка гIолла ийца я, хIаьта дIахо фу хургда ховш а дац, хIана аьлча дукха поставщикаш, мехка Президента Указ доллашехьа а, поставкай объемаш 20—30 процента кIезигъе дага ба, хаьдда артикулаш, маьхаш а долаш йола массазара спецификацеш вIаштIехьъяха езача метте. Кхетадеш да, хьатIадоагIача шерара программа кхоачашъе тхо кийча ца хиларо (тха гунахьа доацача бахьанегIа) наьха санна чIоагIа духьале оттаергья рынкага бодача наькъа тIа. ХьатIадоагIача шера къахьегама овсарле лоха йола, алапи кIезига дола, цул совгIа, дефицит йолча ханара маьхаш вIаштIехьдоацаш, производитель вIалла мукъа ца вуташ боахам лелабечара дIа а даьнна боахама доал дара геттара кердача формага довла дезаш ма дий тхо. Деш дола къамаьл къахьегама овсарле лакхъяра хьакъехьа да, долче, алапеш наьха санна лакхдареи рыночни маьхийи хьакъехьа а ма дий из.

Мишта вIаштIехьдоаккхаргда из, нагахьа санна оттаяь производственни программа бийдалца Iалашъе тхона могаргдоацаш хилча?

Бакъдар аьлча, кулгаш вIашка а дехка Iохайша-м дагIац тхо а. Объединене бIарчча программа оттаяьй Московски предприятешца, масала, «Мостекстильпром», «Пролетарский труд», Щербакова цIерагIа шелкови комбинат яхараш а кхыяраш а санна ярашца цхьана гIулакхаш леладара. Масала, оаха Москвана бийдал (тха, петар) лоаттаергья, хIаьта цига хьадаьча аьхингах ах тха объединенена хьалкхухьийтаргда. Москвичаша тхона кхухьийтаргья синтетически таьш, камвольни аьхинг ду оборудовани. Хьаькха бийдал а ишттa нийсса юккъе гIолла екъаргья. Филиалех цхьаннахьа хьабу искусственни бекх. Итале даьча заказагIа Щербакова цIерагIча комбинатаца цхьана галстукаш арахеца долалургда тхо, шера объем 5 миллион сом а йолаш. Цу итт процентах валюта тергья.

Инофирмашца цхьана лeладеча гIулакхех къаьстта ала деза. Цу даькъе а оттаяьи хIанзле чакхъяккха йолаяьи бIарчча программа я «Силуэте». Оаха арахец кулгашца а машинашца а даь кIувсаш, натуральни тIоарсках яь хIамаш. Хьаеши хIанзле цхьадолча даькъе болх бе йолаеннеи я гIишлой материалаш, керамически хIамаш хьаю производство, кхыяраш.

Бакъдар аьлча, лоацача интервьюца деррига а дIаьна йоалалургьяц. Мел халонаш хьалхашка латте а кхоаненга бIубенна хьеж коллектив.

ШУРА ТIАКХЕТАШ ЙОАГIА

Iуйрнйна итт сахьат дьнна ха. Тхо да Наурски района «Красное Знамя» яхача колхоза коммуниста Яхнева Зезага кулгалдеча шурий комплексе. Лостам болаш цIена я коа. Шинна оагIорацIена я коа. Шинна оагIорацIена я коа. Шинна оагIорацIена хьа егIа гаьнаш а йолаш, хотта баргбоацаш жагIаца зязь песок тIа а хьаьрца тоабаьча, комплекса коа наIарашкара хьабоагIача наькъо нийсса хьайбаш леладерий цIен тIадоаладу тхо. Наьха социально-бытовой, культурни хьалаш кхоачашдара мел эшар да цу чу: столови, буфет, цIе уголок, ялх сага лаьрхIа общежити.

— ХIара шоай корпусе бийсана дежурство лелаю скотникаш, доярдаш хул общежите салоIаш, — дувц колхоза партийни организаце секретара Мишнев Увайса.— Буфете чай, кофе кийчду, мерзен минеральнни хий, булочкаш, пирожнеш хул массе хана. Бакъда, делкъана кхача колхоза керттерча столовера хьатIабахь укхаза. Шийла хилча буфете бIохбу. Укхаза я хиланза яргйоаца оборудовани а оттаяь терапевто, цергий лоро цамогаш бола нах тIаэцара кийчъяь кабинеташ. Лоацца аьлча, юрта боахама болхлой къахьегаман бытан хьалаш вIаштIехьдахара хадданза йоакхо яр, деррнгача толамий эггара чIоагIагIа гаранти я. Цунна тIаерзаяь я тха колхоза партийни, профсоюзни организацей планаш. Уж лерраг Iа чакхъяхара оаха хадданза йоакхо а ю.

Бакълув Увайс. Геттара дика вIаштIехьдаьккхад колхозе наьха балхацара материальни безам совбаккхара гIулакх а. Масала, хIанз, хьайбаш Iангара дахара чусоцадаьча хана, итт дийнахьа хIара ше лелабеча Iаттагара ворхI килограммал кIезигагIа йоацаш шура йоакхаш болх баьча доярkана, цо доал деча хIара Iаттах пхипхха сом премн лу, хIаьта 7,5 килограммал дукхагIа — итт-итт сом.

— Соахка юкъедоаладаьча цу гIулакхо къаьстта а айбаьб наьха балхацара безам, — йоах Увайса.

Чудолх тхо цIеча уголоке. Из йийла йоллаше а чухьа саг вац. ЦIена, сийрда, паргIата я. СалоIача хана сага мел эшар да: телевизор, радиоприемник, газетий, журналий подшивкаш, лакха пандар, и. кх. дI. Массанена дикагIа гургдолчча метте, тIагIолла «яхье хьалхалаттараш» аьнна йоазув а долаш хьалтеха доахк шура якхара шера планаш итт бетта кхоачашъяьча доярkай: Баргишева Зайдата, Бахаева Зулпай, Хашаева Хьавай, Кручкова Галинай, Шанпова Нутуси, толашагIа болча скотникий Шайхабеков Мовлде, Узакаев Худуча сурташ.

— Нах гуш ма бац шун. Уж мича бахаб? — аьлча:

— ВорхIлагIчох ах доаллаш бож бетта болабу комплексе. Цу балхо сахьат совгIа ха дIайоакхх. ТIаккха доахан дика хаоттам болча дийнахьа лелийта лаьрххIа йолча моттиге Iоара а даьхе помещенеш цIенъе, хьаьшка царна доакъар дилла отт. Из болх чакхбаккхара а эш кIезигагIа дале цаI-ах — ши сахьат. Цу тайпара цхьайттагIагIчох ах доаллаш мара мукъабалац скотникаш а доярkаш а салаIа йиш йолаш. Кхы а цхьа хIама да. Хозрасчетни подрядагIа къахьег укх комплексе ер шу доладелча денз. Цу хьисапе болх вIаштIехьбаккхарах дувца вIашагIкхийттача хана, хIаране алапи лакхагIа, шура яккхарга дIадодар лохагIа хилийтара, собране соцамах балхара мукъабалийтар декхарех башха лоархIа ца беш хинна цхьацца скотникаш, доярkаш, доакъар хьатIакхухьаш, комплексе кхы тайпа гIулакхаш деш хиннача шин механизаторех цаI. Цар декхараш шоаш кхоачашду хIанз бисачар. Цудухьа комплексе деррига де дезар даь хьалха иттлагIчох ах, итт сахьат даьлча боалаш хиннадале, хIанз кIезигагIа дале сахьата дукхагIа балхаш де дезаш хул. Иштта из нийсдаларах раьза воацаш саг а вац. ХIана аьлча, хIаране бетта нйду алапи соахка хиннaчул юкъера лаьрхIача 30—40 процент лакхагIа да.

Хьож тхо комплекса коллективо, хIара хьайбаш леладечо мишта болх бу хьахьокхача графикашка. Царна тIа даь йоазув цкъарчоа тхо шекдоахаш, дIадахача шерацa нийсдича йоккха башхалонаш йолаш дар. Хьажал шоаш. Масала, соахка октябрь, ноябрь бетташка дийнахьен буси хIара Iаттагара юкъера лаьрхIача 3,8 килограмм шура йоаккхаш хиннай, хIаьта укх шерара из хьокхам — 5,6 килограмм.

— Моттийтара язъь цифраш яц уж. Долаш дар да. Цатеше района статуправлене а хьаж, — йоах Увайса.

— Иштта овсаре къахьега новкъостал ду наха, цкъадале, вай лакхе дийццача тайпара цар быта а къахьегама а хьалаш вIаштIехьдахара кулгалхоша хадданза йоакхо еш хиларо, шозлагIадале, района кулгалхоша пурам а денна къаьна, кIезига шура душ дола доахан Iула юкъера дIадахаро. Тешаргдац шо, дийнахьа цхьа — ши килограмм мара шура ца луш доахан дар тха. Уж дIадаххалца коллективни подрядагIа болх бе раьза хиланзар нах.

Тамаш а яц. ХIана аьлча, яьккхача шурах, цун хьоаналах, из яккхарга дIадодар лохдарах тийша да хIанз наха нйдеш дола ахча. ХIаьта нагахьа санна доярко ше доал деча ткъаьннех дийнахьа пхе Iаттагара — шишша, вокхаргара итт-итт килограмм йоаккхаш хилча, тIеххьара из деррнгача доахана йийкъача цхьан Iатта кхоачаш 8 килограмм мара хилац. Цу тайпара, кIезига продукци луш долча доахана доал деш баь болх шийна зе деш баьрг хул цун. Даьчох тIадоагIача ахчанга диллача, цунна дикагIа да хIара дийнахьа итт-итт килограмм шура луш бола пхийтта етт лелабича.

Доахана Iул тоададах баьнна пайда а гуш ба. Масала, укх шера итт бетта хIара кхоабача Iаттагара 2228 килограмм шура яьккхар комплексе, хIаьта соахка цу юкъа хиннар 1750 килограмм мара яцар. Белгалдаькха доагIа укх шера итт бетта заданегIа яккха езар 1969 килограмм мара ца хиннилга.

Хьайбашта доал мишта ду хьажа долх тхо. Баргишева Зайдат йоккхагIа йола доярка йолча хьалхарча корпусе чудолх эггара хьалха. ПомещенеIа уллув гобаьккха карт а я лаьрххIа хьакъоастаяьча моттиге арадаьха доахан латтар. Силосаца эдаь ча да хьаьшка уллаш. Аьшка ний чу еттача барда тIара Iи хьаух. Дерригаш хIана дац аьнна шурийнен дулхан леладеча сементальски фух да уж. Дика тоаденна а да. БIайха хьежача малха гIаддахача санна, удаш, кхувсалуш, ловзаш да Iаьсий а. Уж унахцIена хилара белгало я из.

— Тха района дукхагIа йолча хана екъа латташ хулача хаоттама хьалашца дика товш да цу фух дараш. Хийцца лов йIовхал. Цудухьа леладе аттагIа а пайданегIа а да, — йоах Увайса.

— Вешта ераш бурунни даьгIенашка йолча цхьоалагIча ферме дIа а дига, комплексе леладе цIеча фух доахан доаладе дага да тхо. Цкъадале, Тийрка гаьна йоацаш йолча укх моттиге цар ловргйоаца йIовхал хилац, шозлагIа-дале, сементалкаел юкъера лаьрхIача 5—6 килограмм дукхагIа шура а тел дийнахьа царех хIаране.

Кхох, цувхех доахан латта моттигаш IоцIен а яь, хьаьшка доакъар дуллаш йоалл Зайдат ший новкъостацца.

— Iангара доахача юкъа хьайбаш кхабара оттаяьча рационах хIара Iатта пхипхха килограмм маькха ча, 30 килограмм силос, еннача шурий хIара килограмма 300 грамм кхоачийташ комбикорм, пхипхха килограмм доакъара свеклаш йоагIа,— йоах Баргишевас. — Иззал из шийла йолча хана деза Iатта. ХIана аьлча, цунах цхьа дакъа дегI дIохдара дIадода. ХIаьта йIайха йолча хана иззал доакъар эшац. Шоашта ма хой шоана хIанзара хаоттам мишта ба? ДукхагIйолча хана тоъал йIайха латт. Цун гIулакхах оаха пайда эц. КIезигагIа дале 30 процента лохду хьайбашта лу доакъар. Иштта из даро вIаштIехьдалийтар цхьа килограмм шура яккхарга дIадодар дIабахача шин бетта соахка хиннaчул 21 кепига лохде.

— Акхаргара масал а нйпа иштта болх бу доахан латтача кхыча корпусашкарча коллективаша а, — тIатехар Зайнапа аьнначоа Мишнев Увайса. — Доакъар шортта дале а, хIаьта из Iангара доаккхача хIара хьайбана 26 центнер гаргга доакъара единица кхоачаш Iалашдаьд укх шера, цунна цу тайпара ма хулла кхом бе гIеот комплекса къахьегамхой.

Цу помещенера арадаьлча тхона духьалкхийтар кхыча корпусашка доахана доал деш де дезар а даь хьабоагIа доярkаш, скотникаш. Царца яр Яхиева Зезаг а.

— ДIа-юха лоацца къамаьл даьчул тIехьагIа:

— Телевизорах хьахьокхача Лакхехьарча Совета сессе балхага хьажа долх тхо. Доле шо а. ДIахо цига дувцаргда вай, — аьлар цо.

Цхьабакъда, цунах кхеталехьа Мишнева, Баргашевас дийцачох, цIеча уголоке, коа-карта бIаргадайначох комплекса коллектива балхах кхоачамболлаш ховш дар тхо. Цудухьа ираз долаш болх хилаво ловш ловца а баьккха дIадахар.

М. ХАМАТХАНОВ.

КЕРДАЧУН БЕЛГАЛОНАШ

Официальни визитаца НАТО штаб-квартирен НАТО ОВС ВГК штабен хилар СССР Герзашцарча Низий Генеральни штаба начальник эскара инарал М. А. Моисеев.

Цун помощника инарал-полковника ЧЕРВОВ Николая жоп делар ИАН специальни корреспондента ЛЕБЕДЕВ Юре даьча хаттараш та.

— Иштал массазаръяр санна йоацача визита доакъашхо хиннав Хьо. Iа мишта лоархI цу миссе факт ше?

— Цхьа-ши шу хьалхагIа цу тайпара визит хургья аьнна дагадоха а йиш йолаш яцар. Цхьабакъда цу юкъа лоархIаме хувцамаш хиннад европейски политически хьалашка. «Шийла тIом» чакхбаьннаб. Европа екъалуш яц. КIоарга хувцамаш хиннад европейски мехкашка. Хьаьнй керда пачхахьалкхе — вIашагIтеха Германи. Бокъалгахьа лестад гIулакх герзаш дIадахара даькъе.

— Хьдда сен хьакъехьа дар къамаьл НАТО штаб-квартире?

— Дукха дар дийца дешаш, цхьабакъда царех керттердар—къамийн европейски кхерамзлен бIарзагIа йола аспекташ.

Советски Союза хетачох, хIанз континенте хулаш долча хувцамаша деха а доагIаш дIадех кердача хьалашка кхерамзлен къамий хьашташи герза низаца а ца деш, герзаш Iоадарца а ца деш, дукхагIча даькъе политически гIулакхашца, тIема низаш вIаши духьалдаьха лоаттадара боарам массане а цхьатарра лох а беш, вIаши юкъерча тешама, ваIадий, цхьана гIулакхаш леладара зарда тIа Iалашделга.

Цхьабакъда, мадарра аьлча, хIанз хулача хувцамий эггара кертера лостам ба, тхона хетачох, екъаяла йиш йоацаш йола Европейски континент ца екъийтара уйла тIех хилар. ТIема блокаш йоацаш, вIаши духьала ца латташ хургья Европа — иштта дегIаухаш йола событеш юха ластаргйоацаш я.

Цу наькъагIара гIулакхаш дIадоладеннад. Алхха политически организаци а хинна дIаоттаи да Варшавски Договор. ЧIоагIгIа кIезигдеш да (500 эзар саг) Советски Герзашцара Низаш. Вай бIу арабоаккх Чехословакера, Венгрера хIаьта цул тIехьагIа арабоаккхаргба Германерен Польшерен.

ТIаккха, аьнна хет, НАТО блок сенна еза? Европе тIом хьанца бе кийчлу из? Тахан йоацаш йолча ГДР-аца бу цо из? Е вай бIу арабоалача Венгреца, Чехословакеца, Польшаца бу? Е, юххера а, Советски Союзаца бу? Тахан массайолча позицешта шоайла уллув латт Москван Вашингтони, деррнгача халкъашта вахара маьрша хьалаш, цар кхерамзле цхьана Iалашъе а гIерташ. **НАТО лерхIаш хIама доаца организаци, противник воацаш дола эскар а хинна дIаотташ латт, аьнна хет сона.**

— ХIаьта НАТО военни кулгалхой позици миштай цу гIулакха?

— Из, мадарра аьлча, советски ерригъюкъарча концепцена духьала яц, цо хьакхайкаду ший союз хувца, Европера ший герзашцара низаш, эггара хьалха ФРГ-е латтараш, кIезигде, континенте хулача хувцамашца дувзадена царех пайда эцара стратегически хьисапаш хувца, ше кийча хилар. М. Вернера аьннaчох, Къулбаселаатлантически альянс хIанз хувцалуш я, хIаьта ши-кхо шу даьннaчул тIехьагIа НАТО йокзаргьяц СССР а.

Вокх оагIорахьара, альянса кулгалхоша белгалдоаккх, НАТО хьакъехьара дош дувца дезаш ца хилар.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ВIашагIтехача Германерча Эйзенахе «Ифа-Вартбургверк» яхаш хиннача автозавода конвейер тIара араяьннай «Опель» фирма цIенна автомобиль. Эггара хьалхара автомобиль арахецара хетаяьча торжественни церемоне ловца боаккхаш ва ФРГ канцлер Г. Коль (сурта тIа аьттехьарвар). Карара шу чакхдаллалца юхейсача хана цу предприяте хьаергъя «Опель-Вектра» яхача маркагIа йола 945 машин.

АДН-ТАСС сурт.

ДИКА ХУВЦАМАШ

СБСЕ доакъошхой йолча пачхахьалкхенашта керте латтараш Париже вIашагIкхийттача метте СССР Президента консультантий группана юкъе хиннача СССР Iилмай Академе Европана йолча Института директора Журкин Ветале жопаш тел «Новости» яхача информационни агентства корреспонденташа Марков Владимирен Онучко Викторен деча хаттарашта.

— Пачхахьалкхена ш т а керте латтараш Париже вIашагIкхетарах хьахинна лоархIамегIара хIамаш, хьона хетачох, сенах латт?

— Европа историе чухь керда ха дIайолалу. дунен шоллагIа тIом дIабаьннaчул тIехьагIа 45 шера лаьтта хIанзаръяр чакхйоалаш латт. Из яр ший кризисаши сатийнагIа йола циклаши хинна конфронтацен «шийлача тIемен» ха. Керда ха а хургъяц цхьан тайпара, цхьабакъда цун овла кхы ба. Цунах доалл конфронтацегара вIаши дага а дувлаш гIулакхаш чакхлоахилгеи тIехьтIехьа шерагIа цхьана къахьегалгеи, тIема кхерам кIезигбелга. Европейски мехкаша шоай массаза а хинна хьисапаш леладергдале а дукхха а дукхагIча даькъе цхьан кепара хургья Европа, укх тIеххьарча кховзткъе итт совгIча шера хиннaчоа вIалла тара а йоацаш, нагахьа санна рыночни экономика, демократизаци, политически плюрализм теркалйича.

Париже хинна пачхахьалкхенашта керте латтарий совещани — из цхьа функкдаьча группировкай е регионий викалий форум а йоацаш, укх 15 шера хельсински процессе дакъа лоацача 34 суверенни пачхахьалкхенаш вIашагIкхетар да. Из европейски традици чIоагIъю укхаза, ткъаь бийтта мехко дIахо цхьана къахьегара керттера наькъаш белгалду. Цу процессах Албани хьатохарца юха а 35 хул СБСЕ доакъашхой йола пачхахьалкхенаш.

— Париже вIашагIъехкача кердача ерригъевропейски структурашта — лакхерчеи лакхагIарчеи боараме вIашагIкхетарашта, ловнаш ца дувлийтара йолча Центра могаргдий. хьона хетачох. Европа шаккхе дакъа вIаши бокъонца гаргадугилга Iалашде, европейски халкъашта хIара деннача вахаре доала беркат бIарга а гургдолаш иштта цхьана къахьегалга Iалашде?

— Цу тайпарча структурай гIулакхий моллагIа хинна а опыт хIанз укх сахьате йоацаш я, хIана аьлча СБСЕ процесс, специалисташа оалаш ма дарра, институционализированни хиннаяц. Цхьадолча даькъе цу тайпара структураш, бакъдар аьлча, хьахила йолаеннай эггара лакхагIарча боараме, керттерча даькъе шин оагIорахьарча вIашагIкхетарий кепара. Е дIахо а ергйолча Венерча переговорий, адамий IаьдалагIа бустам бара йолча конференцей кепара. Цу тайппара, Европера керда структураш яьссача моттиге хьахулаш яц, цхьабакъда, хьалхагIа хиннараштa вIалла тара а яц уж: уж хIанз массане а къоабалъяь тIанйица массазара структураш я.

Из теркалдича дег даха мегаргдолаш да, ерригъевропейски структураша толаме болх бергхиларга, Цхьабакъда, цу гIулакха бухсоцаш дола бакъдар оалаш хилча, кхы тIа а опыт эш. Париже юхьиг дIайолаьй кердача Европа структураш тоа а ешйIаьхха хана дIахьоргйолча процесса.

— Фу башхало я, аьнна хет хьона, кхерамзлен кердача ерригъевропейски структураштеи хьалхагIа хиннача союзаштеи — НАТО-неи Варшавски Договораи юкъе?

— Ши-кхо шу хьалхагIа а тIехьа хетар сона, ерригъевропейски структураш къаьначар когаметта сихха дIаоттта еза аьнна. Сайна хийттар хувца дийзар са мел аьлча къаьнара структураш хIанз чIоагIгIа эггаьнна хилар бахьан долаш. Шинна а союза юкъера гIулакхаш чIоагIгIа хувцаленнай, цунна тешал ду Париже Цхьана, тIанйицача деклараце. Цунах кхетаре доагIа Варшавски Договораи НАТО-неи керда зама дIайолаенна хилар, дIахо моллагIча кепара из хуле а.

Цудухьа хет сона, керден къаьнен структураш цхьана яхаргйола юкъ хьалхашкахьа тоъал йIаьха я, аьнна. Цу тIа а вIалла дагадоацен шоай тайпарен гIулакхаш хила тарлу цар. Керттердар сенах латт аьлча, из латт, ши шу хьалхагIа керда структураш хьахилча йолалургья аьнна хийтта чIоагIа вIашдухьале кердачен къаьначеи системашта юкъе тахан кхы ца хиларах.

— Сенах гу хьона европейски процессан Советски Союзе хулаш йолча процессаштен юкъера бувзам?

— Массаза а чурчеи арахьарчеи политикана юкъе лаьтта бувзам тахан къаьстта чIоагIа холу. Арахьарча политика дешаш, эггара хьалха европейски дараш, дуккха шераш хьалхагIа денз хIанз духхьашха вай мехка чурча политически къовсама дош а хинна дIаэттад. Вайцгарча бахача наьха цхьадолча дакъа чIоагIгIа шек да е на кхеташ да СССР европейски политика хьакъехьа, юкъера яккха йиш йоацаш йола дIаяхача ханара опыт йицъе ца могаш шоаш хиларах. Цхьа пайдана процессаш дегIаудола политически низаш, хилга шоаш геттара дика кхетачешше, хIаьта а царех спекуляци е гIерт, мехка кулгалхошта духьала политически къовсам лоаттабар духьа белгталарча эмоцеехи хIанз а дIаяханза йисача цхьайолча имперски уйлаехи пайда а эцаш. ХIаьта цу хьакъехьа къайла хIама ца хьош дувца а деза.

Пачхахьалкхенашта керте латтараш Париже вIашагIкхетар — Европе хулаш дола дика хувцамаш чIоагIдеш йола боккхача лоархIаме событи. Советски Союз—иштта вIашагIкхеталга эггара хьалха дагадехарех цаI. ХIаьта цига вIаштIехьдаьннача хIамаех дуккха дараш советски предложенешка хьежжа кийчдаь дa, масала, керда ерригъевропейски структураш хьаяр. Сийрда кхетам болаш волча хIара советски саго доккхал де деза, аьнна хет сона, ший мехко, ерригa халонаш эша а еш, дунен арене гIулакхаш дика вIаштIехьдахара иштта влияни еш хиларах.

Европейски проблемаш толаме къоастаяро, Европе шерра цхьана беркате къахьегаро Советски Союзера чура гIулакхаш тоадара а иштта дика влияни ярга догдоах аз.

(ИАН).
Париж.

НАХА АЬТТУВ ХИЛИЙТАРА

Хьалха дIадахача шерашка санна доацаш, эргабаькха хийцаб ВАЗ-а НохчГIалгIай республикански производственно-торгови фирма зIамига ремонт еча участка автослесарий болх. Массехк шу хьалха автомашина де деза ремонтни балхаш меллад хьожаш, царна бола мах оттабеш, каьхаташ вIаштIехьдоахаш диъ-пхи сахьат доадора клиенташа. Цу гIулакхо клиенташ а дIакъехкабора. ДIахо иштта болх бе йишйоацилга кхетадир фирма кулгалхоша, специалисташа. Автомашина да а ремонтник а раьза а волаш, оттабаьча маьхах «жигулеш» тоаяра договорни система юкъейоалайир укхаза. Автослесараша участка мастерага гIолла каьхат а яздийя, складера шоашка хьаэцийт клиенташка эшаш йола запасной оатхалаш. ХIаьта автомашина тоаяь а яьнна, аравоалача клиентарага баьча балхах, запчастех боагIа мах шийгара дIанйца хиларах йола белгало яь каьхат мастерага дIа а далий, аравоал из.

Фирма керттерча цеха начальника Гамаев Расула аьлар:

— Из кердадар юкъедоаладалехьа дукха моттигаш нийслора цу участкера автослесараш хьабе болх боацаш багIаш е лелаш сахьаташ доахаш. ХIанз иштта вагIаш а лелаш а цхьаккха саг гац укхаза. Цхьа автомашина подъемника тIера кхоачаш Iояккхалехьа шоллагIъяр хьалтIайоакхх.

Бухсоцаш деррига а тийша да участкерча автослесараша беча балхах. Сага хьалхашка цIийвала ца везаш къахьегаш ба царех дукхагIбараш. Царех цаI ва автослесарь Турпалханов Асланбек. Цхьайтта шу дизад цо укхаза къахьега. Цунна дика хов кузовни балхаш, двигателаш, электрооборудовани тоае. Цо Iомаваьв ткъаьх автослесарь. Царех ба Ахмадов Осман, Цамакаев Рустамбек, кхыбараш. Смена дIаяхийтац ший норма 130—140 процент кхоачаш ца еш. Ше СТК член хиларах тарра, иштта къахьегилга хьадех цо кхычаргара а. Уж санна бараш кхы дукха а ба участке.

Ший новкъостал тIехьавусаш вац Кагерманов Борис а. Дуккхаза баркалаш яьхад цунна клиенташа. Дика къахьегача массане цIераш яьха а варгвац.

Фирма директора заместитела Гандалоев Бориса дувц:

— ДIабахача итт бетта ши миллиони 580 эзари сома маьха валови доход е езаш дар тхо, хIаьта яьр ши миллиони 953 эзари сом да. ХIанзле лоархIадаьд тхо цхьайтта бетта заданех.

— Мишта вIаштIехьдоал уж толамаш даха? — аьнна даьча хаттара жоп а луш, фирма керттерча цеха начальника Гамаев Расула аьлар:

— Тха болхлоша кхетаду шоаш хьадаьчунга хьежжа мара алапеш а премеш а хургйоацалга. Беча балхага наха моральнни материальни стимулировани елга а вIаштIехьдаьккхад оаха. Договорни системагIа болх беш ба цхьан участкера ремонтникаш. ХозрасчетагIа къахьегаш я кузовной, малярни, агрегатни участкай коллективаш.Цига хьинаре къахьегаш дукха мастераш, болхло ба. Царех ва вокккхагIвола мастер Сатуев Хьасан, мастераш Амхадов Имран, Мовсаров Ахьъяд, жестянщик Бочаков Хизир, рыхтовщиксварщик Арсамерзаев Мувса, мотористаш Воронов Александр, Алиев Павел, автослесараш Носков Юрий, Арабиев Пахруды, маляраш Умаханов Дакка, Дудулаева Кемси, Курбанова Зайнап, Натаева Лида, Байдарова Тамуся, жестянщик Акаев Iабдулла, кхыбараш.

— Грознена гаьна бахача наха гIулакх дара фу ду оаш? — аьнна даьча хаттара жоп а луш, предприяте директора Халадов Хьамзата аьлар:

— Республика районашка болх беш я технически гIулакх дара йола ткъаьх пункт. Тхогара шоашта эша запасной оатхалаш дIа а кхухьаш, шоай районе бахача наьха автомашинашта ремонташ ю. Укх гаргтача хана уж санна йола пункташ хьаелла лерхI оаха Ножай-Юрта, Ведана. ХIанз дика болх беш я Гудермесера Дукаев Асламбек, Шелковскера Бухараев Ваха, МагIалбикера Берсанов Мухьмад, Новогрознера Эрсабиев Баудин керте латтача пунктай коллективаш.

Иштта дика вIаштIехьбаьккхаб фирма кулгалхоша надомникаш оалаш барий болх а. ХIанз укх сахьате предприятера шоашта эшаш йола запчастеш дIа а кхухьаш, бахача наьха «жигулеш» тоаеш, пачхахьалкхен план хьателаш вурийтта ремонтник ва республике. Наьха баркал чIоагIа тIехьадолаш къахьегаш ва Урус-Мартанера Бейсултанов, Дуба-Юртара «афганец» Саидов, Грознера «восьмеркаштеи» «девяткаштеи» ремонт еш вола Мадаев, кхыбараш.

Цхьабакъда, цхьаккха тайпа духьале, халонаши кхоачамбоацараши ца нийслуш шаьрра дIабода ала йиш йолаш бац объединене болх. Масала, договорашка хьежжа ханнахьен кхоачамболлаши эшаш йола запасной оатхалаш ВАЗ-гара хьа ца кхачар бахьан долаш тIехьатетт предприяте. Цул совгIа, фирма складий заведующей болх администраце а общественни организацей а тIахьожам боацаш бисача санна хеталу укхаза. ХIана аьлча, делкъийга салоIа ха чакхъяьлча цаI-ах е ши сахьат ха йоакхх цар шоай складаш хьа ца еллаш, уж лохаш ремонтникаш, клиенташ дIа-хьа удаш лелаш. Хетаргахьа, царгара доагIаш дар а цIенхаштта хьадеха деза кулгалхоша.

Б. КОСТОЕВ.

ХЬИНАР АЙДАЬ...

Бай республикерча машинашъераштa юкъе яьржача яхье укх тIехьарча диъ-пхе шера хьалхара моттиг дIа ца хецаш хьабоагIарех ба Грозненски радиотехнически завода машинашъераш. Цун керттердар да шоай производственни мощностех, балха ханах цар бизза пайда нийбар, къахьегамен исполнительски дисциплина чIоагIъяр, материально-технически Iалашо елга цIенхаштта тоадар. Цул совгIа укхазара бригадаш, участкаш арендни коллективнни подрядагIа къахьегаш я. Долче, балха тIа бухсоцаш хьахулачунга, хIаране къахьегаме лоацача даькъа коэффициентага хьежжа да машинашъераша нйду алапеш, царна тела ахчан премеш. Цу гIулакхо лакхбаьб цар материальни безам. Цудухьа денгара денга овсарегIа къахьег предприятерча машинашъераша.

Долче, карара шу доладелча денз хIара бетта план меттел, тIанйица декхараш а дикка тIеххкоачашдеш хьайоагIа завода коллектив. Дерригача технико - экономически хьокхамий цхьайтта бетта план кхоачашъярах хIанзлехьа рапорт деннад Карара шу доладелча хIанзлехьа пачхахьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа предприяте машинашъераша арахийцай ши миллиони 910 эзари сома маьха товарни продукции цхьа миллиони 925 эзари гаргта сом мах бола нормативно-цIена продукции. ЙоагIачул дукхагIа маьхалъяьккха тайп-тайпара продукци цхьа миллиони 370 эзари сом мах болаш я. Соахка укх хана маьхалъяьккхачул 8,9 процент дукхагIа ехкай из укх шера цу юкъа.

Дика да предприяте машинашъерий кхы мел дола технико - экономически хьокхамаш а. Бахача наха маьхах гIулакхаш дара, халкъа эша товараш арахецара, къахьегама овсарле лакхъяра планови заданеш а дикка тIеххкоачашъяьй цар.

Радиотехнически завода цехий коллективех цхьаккха а яц шоаш укх шера тIаийцача декхарех лоархIа ца еш. Царна юкъе а къаьстта дика болх беш, даим яхье хьалха латташи башха-дика производственни толамаш доахаши хиларца белгалъяьнна я Степаненко Нина Федоровнас кулгалдеча сборочни цехеи Нестеров Клим Николаевич керте латтача гальванически цехеи коллективаш. Цар эггара хьалха рапорт деннад цхьайтта бетта задани кхоачашъярах.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

Хьалхара моттиг дIахецац

Шергара шерага шоаш доаха производственни толамаш дикагIа хулийташ хьинаре къахьег «Кавказгазспецстрой» треста чуйоагIача Шадиев Або керте латтача Сунженски ПМК болхлоша.

ШийтталагIча пятилетка тIеххьара шу чакхдала юхейисар дукха ха яц. ХIара бетта башха-дика къахьегама толамаш доахаш чакхдоаккхаш латт цар из а. Карара шу доладелча денз хIанзлехьа планал тIех цар кхоачашдаьд шийтта эзар совгIа сома маьха гIишлон-монтажни балхаш. Духхьал итт бетта газ чуйиллай цар 660 квартире, пачхахьалкхен планагIа лаьрхIачул тIех цу юкъа йиллай цаIи ахи километр газопровод.

ХIанз ПМК болхлоша шоай хьинар кхо ца деш къахьег газопроводера газ Нестеровски яхача станице бахача наьха цIеношка дIачуйилларан Наьсарен районерча Яндрена газопровод дIатIаяхьаран.

Укх тIеххьарча массехк шера ПМК производственни участкашта юкъе яьржача яхье хьалхара моттиг дIа ца хецаш хьайоагIа Богатырев Мухьмади Асламбеков Мувсан керте латтача участкай коллективаш.

Л. ТУМГОЕВА.

Персидски залив: тIема гIирс бусташ ва Марс

БIаь совгIа ди хьалхагIа иракски эскаро дIалаьцай Кувейт. Цу ханналца дунен политикана гаьна илла из зIаммига пачхахьалкхе цхьан бийсанна укх тIеххьарча шерашка эггара йоккхагIйолча дунен халкъашта юкъерча кризиса эпицентр а хинна дIаэттар. Эль-Кувейта улицашка доладеннача иракски танкай таташа йолаялийтар тIемага дала тарлуш долча довна сахьата механизм. Из хуле — цун тата дIахозаргда планета эггара гаьнагIча мийингашка.

Бакъдар аьлча, довнаш-м хIанз а да шераш а итташ шераш а хьалхагIа доладенна, шоай гома дуккха мехкаш юкъезза. Масала, Iарбий-израильтяний дар. Цхьабакъда царех цхьаккха а Заливера кризис санна дунен халкъашта юкъе иштал чIоагIа гIордаьннадац, иштал массава раьза а волаш дунен сообщества бехке даьдац. ВIашагIкхийттача Къамий Организаце историчухь цIаккха а йолаялийтаяц цу организаце Устави дунен халкъашта юкъера правон теркал ца яьча агрессора духьала йоахача санкцей иштал низ бола механизмаш.

Дунен сообщества хувцалургйоаца позици я хIанз, хетаргахьа, агрессор Кувейтера араваккха могаргдолаш йола керттера фактор а йолаш юсаш яр. Араверча зIамигача къаман низашта йIаьхкача хана духьал латта йиш я, заложниккий карт ловзадеш дукха ха яккха йиш я, цхьабакъда вIаши качдахача герзашцарча низий итогаш — нагахьа санна, дала мадахьалда, из тIом болалой — сел Пентагона хеттача тайпара хуле тамаш я. Вешта, дунен халкъашта юкъерча праван морала нормайи Иракага сий дайта чIоагIгIа лаьрхIача деррига а хIана дац аьнна долча дуненна духьала латта? Ший халкъа бала качболла, беррига мохк хIалакбайта, цивилизованни дуненна юкъера из дIабаккхара кхерама, дунен тIа леладеча вахара гIулакхашца дакъа хургбоацача кхерама кIал оттабе, гаьнарча замалахьара лаьтта тешамеча кхоаненах даккха? Иззал мах бала кийча йолийтеш Ирак?

Мадарра аьлча вIаштIехьбаьннача деррнгача дунен барто догдоахийла йитац Багдада, кхоачашдайтаргда цунга беррига бIу кхы харцо ца а ювцаш Кувейтера арабаккхара хьакъехьа шийгара дIадехар. Халахете а, хIанз укх сахьата из кхетадеш дац Ираке. Дукхача обозревателашта хетачох, кризис машара наькъаца дIаяккхара тIадерзадаь хиннача дунен халкъашта юкъерча сообщества дипломатически гIулакхий ха чакхъяьннай, юха ца къовлалуш тIемагахьа лестад событеш дегIаахар. Иракски оагIоно юхаяла ца тигарах дов политически хьарсам чу лостале гIерташ мел леладаьр дехад. Дуненна тIом безац, цхьабакъда, мичча хана а тIом хьа мегаш да хьал.

Заливерча кризиса керттера урон сенах латт аьлча, из латт, бIаьччача регионашта боарам боацаш доккха зулам даргдола хьал тIаоттадара кхерам, хIанз вIаштIехьдаьнна дунен экономически бувзамаш дохадара кхерам хулийташ дола доккхал низах дайта мегаргдоацилгах дунен сообщество чIоагIгIа дог тийша хиларах.

Гучох, кризис дIаяьннaчул тIехьагIа эггара хьалхарча аргIанара декхар а хинна дIатторгда Заливана юкъарча кхерамзлен система хьаелга. Цхьаькха урок — регионални проблемаш шоайла вIаши ювзаенна йолга кхетадар. Уж къоаста ца еш латтарах хьахул даим кхохкаденна дола хьал. Кхы а чоалханегIа йола кхы проблемаш хьоаю.

Цу кризисах шоай выводаш е еза Iарбий мехкаша а. Ирако даьр бахьан долаш дукхагIа а уж вIашагIдовларо йиш хилийтаяц царга кризис къоастаяра гIулакха эффективни фактор а хинна дIаотта, хIаьта Советски Союзо цу гIулакха уж цкъа санна, дуккхаза тIа а хьийхадар. Дов хьайнача юкъагIа шоай позицеш лиръяьй Iарбий дунен тIарча тайп-тайпарча лагераша. ЦаIаш шоллагIчарех тийша болаш йолча хьалхагIа денз хьайоагIача системе Iарбий дунен тIа оагIоний компромисс ца хиларо регионе а дуккхача мехкашта чухьа а цIенхаштта хувцамаш де тарлу.

Кризис дуне хIалакдарга дIа ца кхайчийта йиш я хIанз а. Ший тIема гIирс бусташ мара вац тIема даьла Марс. Цо тур лоста дича, тIехьа хургда.

Игорь КУЗНЕЦОВ, (ИАН).

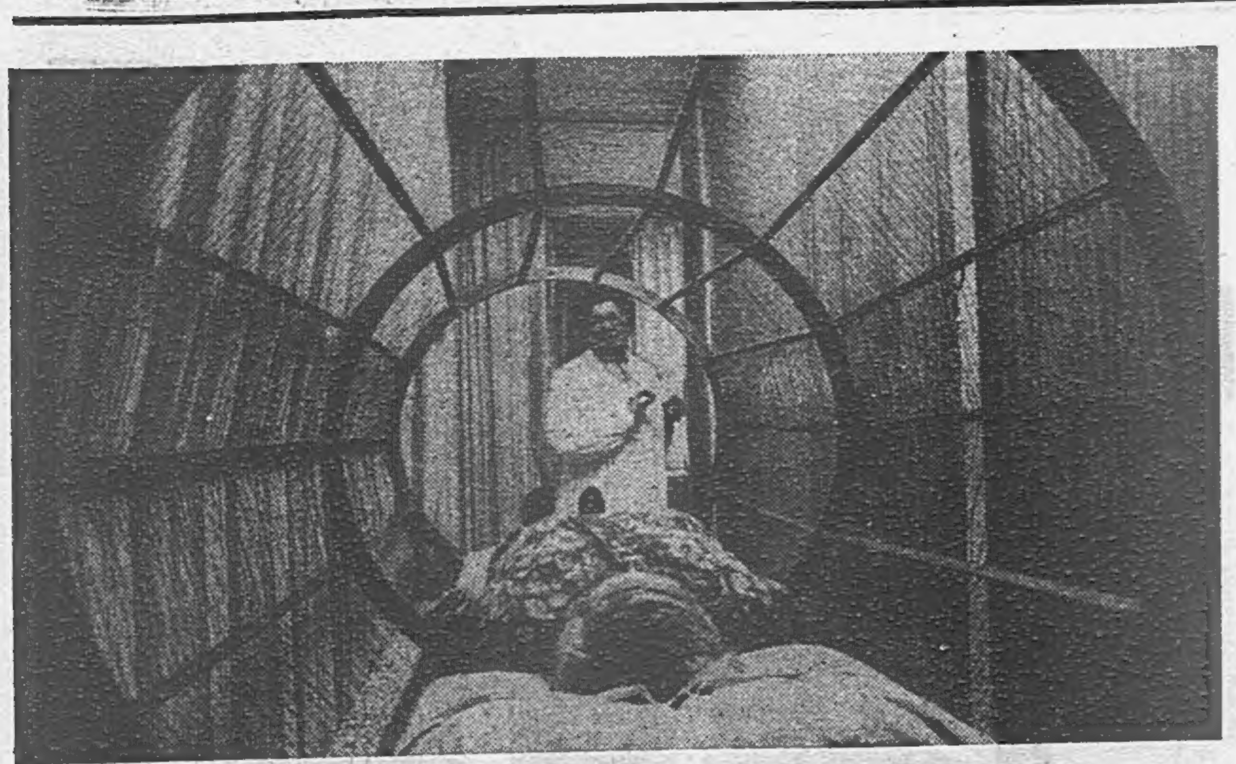

«Тхоаш хьадаьхкад тхо укхаза», — йоах Москве Матросская тишина яхача улицагIарча В. А. Гиляровске цIерагIча № 3 йолча психиатрически больница специализированни психоневрологически отделеней пациенташа.

Дукхача проблемаша, конфликташа, халахетараша нервнопсихически болх «толхабу», лазар хьоаду — хIама ла ца могаш, наб ца кхеташ, депрессеш хулаш, чурча органий функцеш толхаеш — из деррига лоалац сагага.

Цу тайпарча наха гIо дар духьа 1988 шера вIашагIъеххкай психоневрологически отделенеш, цига царна дарба ду лаьрххIа кийчбаьча медицински болхлоша, чакхйоах дарбан мероприятей бIарчча комплексаш, царца традиционни йоаца дарбан методаш а йолаш.

Деш дола дарба анонимни хургхилара пациенташта гаранти а лу, хIаьта иштта дIахо йодача хана цхьаккха тайпара учет а лелаяц. Лора енна рекомендацеш теркал а, еш, пациента бокъо я отделене дарба дайтара шийна аьттув болашагIа режим лелае: ден а бус а, дийнахьа е бийсана.

Дарбан курс чакхъяьккхараша, дукхагIча даькъе, бувзам лоаттабу медикашца, болх бе волавелча, хало тIаэттача хана шийна гIо даьчарга шоашта эшар хатта, керда рекомендаци эца ух.

СУРТА ТIА: цхьайолча психически расстройствашта коррекци яра лаьрхIа я ЭТЛ установка.

(ТАСС фотохроника).

Пайдане вIашагIкхетар

Укх деношка А. П. Чехова цIерагIча республикански библиотеке республика йоазонхой, поэтий, художникий, Iилманхой вIашагIкхетар хилар. Цига дийцар сталински репрессеш ювцаш йолча шоай художественни произведенеех, художникаша дийцар из зама гойташ болча шоай кхолламах. ХIаране ше-ший бала бар бийцар, дукха дар дагадаьхкараш а, дагалувцамаш а. Цох дар поэтаца М. Сулаева, С. Арчакова, ЧИГПИ хьехархочо исторически Iилмай кандидато Х. Акиева, кхычар дийцар. ХIаьта къоарга чулоацам болча художникий Х. Исаева, С. Юшаева кхолламе из тема шерра йоашхаш яр. Гулбенараш раьза болаш а пайдане чакхдаьлар из вIашагIкхетар.

НИЙСХО ЭШ

ИНТЕРВЬЮ

Тайп - тайпара да дефицитни промышленни кхачанин товараш дIа-хьа декъара наькъаш. ДукхагIча даькъе из болх дIатIабиллаб горрайисполкомий болхлошта. Дика да, нагахьа санна цар шоай декхар доагтIача тайпара а цIена а кхоачашдой. Цхьабакъда, дукха моттигаш я товараш хи чу баха кхера санна къайладувлаш, къахьегамхошка а доацаш, базархошка уж дIакхоачаш. Из бахьан долаш леткъ нах, вIашагIъеххк тайп-тайпара комиссеш, хIаьта цар дукха харцонаш гучайоах.

— Тхона кхыбола никъ корабаьб, — аьлар халкъа депутатий Ленински районни Совете вIашагIъеллача чIоагтIа хоатташ дола товараш маьхалдахара тIахьожам бечa комиссе председатела Конoшко Юре Александровича. — Совета хьалхарча сессе баь соцам кхоачашбеш, оаха вIашагIъеллай лаьрххIа йола депутатски комисси. Цунна юкъе воагIа пхийтта саг. Царех цхьайтта райсовета депутаташ ба, вожаш — общественноста викалаш.

— МалагIаш я цу комиссе ший тайпара белгалонаш?

— Эггара хьалха белгалдаккха деза, — дIахо дихьар ший къамаьл Ю. Коношкос, — тха болх Ленински райисполкомах тийша бац. Укхаза вIашагIкхет районерча ерригача предприятей, организацей хьашташ. Оаха теркалдац уж предприятеш йоккха е зIамига я. Таханарча дийнахьа тха спискашта юкъейоагIа 424 предприяти, района еррига учреждениеш. ХIаьта уж итташ-итташ школаш, берий бешамаш, яслеш я. Цхьаннахьа озабезам бе йиш яц.

— Тахка йиш йолаш дий товараш нахага дIакхачара, цу даькъе нийсхо хилара гIулакх?

— Цу дешага кхача безам болаш вар со. Цу даькъе йоккхий таронаш я комиссе. ЦIенхаштта тIахьожам лоаттабу оаха дерригача товараш тIехьа. Дале а, цхьацца харцонаш йоацаш дIадодац гIулакх. Масала, укх деношка тха новкъосташа трамвайно - троллейбусни управлене цу хьакъехьара дукха кхоачамбоацараш гучадаьхад. Цхьадола товараш хьанга кхаьчад ховш дац. Долче, цу предприятера профком «йицъеннай» ший декхарех хIаьта дефицита дош иштта ира латтача тахапарча дийнахьа цох зулам да ца аьлча, кхы ала хIама долаш вац со.

— МалагIа новкъарленаш я шун балха?

— Фу аргда аз цу хьакъехьа... Тха болх низкъала боаха бахьанаш массехк да. Товараш хьакхаьчад, аьлий, хоам бу тхога Ленински района товарни общества кулгалхоша. Уж товараш кIезига е дукха да аьнна доацаш, цхьан денал йIаьхагIа йоацача хана уж дIадекъа, разнарядка оттае, тикашка дIачуяла, предприятешка хоам бе безаш да тхо. Нагахьа санна дефицитни товараш хьа ца эцаш пхи ди тIехьа доале, уж шоашта ловчча дIадохка бокъо йолаш ба тикашкара болхлой. ХIаьта цар из хIама бIаргцIацкъам тохача юкъа ду. Цох хьахулар — тхона бехкаш даха, тхох дегабуамаш де болалу нах. ЦIи яьлча санна, корзагIбаьнна хьадеш дола хIама шийца цхьацца кхоачамбоацараш доацаш хилац. Кхы а цхьа гIулакх да теркалданза дита йиш йоацаш: торгови организацешка хьадаьхкача дефицитни товарех 70 процент кхачалца дараш мара дIадекъа бокъо йолаш яц тха комисси, юхедисараш шоай лоIамегIа тикай болхлоша дIадохк.

Къамаьл дIаяздаьр
М. МУРАТОВ.

ДЕКАБРЕРА ХАОТТАМ

Халкъа юкъе оалаш да: «Декабро шу чакхдоакх, Iа дIадоладу». Декабре хувцхувцалуш хул екхан йолеш кхаьлаи денош. Малх кIезига хул, ткъоалагIча деношка кхаччалца лоацлуш дIагIоргья ха. 22 декабре эггара лоацагIа ди а эггара йIаьхагIа бийса а йола ха нийслу. 25 декабре Спиридона Солнцеворота ди да. Духхьал цу дийнахьа «малх ахкангахьа, хIаьта Iа шелалгахьа ласт». Ди дIаьхдала долалу: «Белгалдаьннад: «Спиридона зIанараш хуле, кердача шера сов шийла, йийкха хургья, нагахьа санна морхаш йолаш а гаьнаш тIа гIоа а хуле йIаьйхеи кхаьлаи хургья».

Вай республике декабре, бIарччача Iанна а санна, каст-каста дIайха денош ух, цудухьа Iодилла лоа чIоагIденна сеце хилац. Лоаш дешача хих бийсанна ша бича, наькъашка шан тIоа лоацалу.

Бетта фегара юкъера температура вай республика хьалашка цхьа градус шелал йолаш хул. Эггара лакхагIа йола температура Грозне 18 градус йIовхал йолаш хиннай 1961 шера 4 декабре, хIаьта эггара лохагIа яр 26,6 градус шелал йолаш хиннай 1946 шера 20 декабре. Уж цифраш хьаийца ха 1945—1989 шерашта юкъера яр я.

СССР Гидрометцентро белгалдаьккхачох, бетта фегара юкъера температура дукхача шерашка хиннача юкъерча температурал 1—2 градус лакхагIа хила тарлу декабре. Дукхача шерашка юкъера лаьрхIача хинначул дукхагIа хила мег аьнна хеташ я йоачаш. Дукххача шерашка юкъера лаьрхIача Нохч-ГIалгIайче хула йоачаш 25 мм я.

А. СЕРДЮКОВА,
авиаметстанце инженер-синоптик.
Грозный.

Нахи кхелаши

«Россе Iе новкъостал де...»

Биробиджанерча ИАН-а корпункте а вена аьлар цо: «Са безам бац Израиле юхаваха. Укххаза, цIагIа Iе новкъостал де сона!»

Укх шера июле Борис Бодика дийцар геттара кхыдар дар, «обетованни лаьттан» тIарча кердача вахарга чIоагтIа догдоахаш, планаш йолаш вар из. Израила гражданин хинначул тIехьагIа цхьаь висав из цу мехка, хьалха хиннача ший итташ эзараш болча даймехкахошта юкъе. Итт ди даькхад гаргара нах болча, цул тIехьагIа Петах-Тиква яхача йоккха йоацача городе цIа лаьцад, газови плиташ вIашагIъеххар волаш балха эттав.

Вахар аьттув болаш нийсденнад аьнна хеталора. Август бетта Израила гражданина паспорт хьаийцад, цул тIехьагIа... сатессад дальневосточни лаьттанга, къаенна нана, сесаг, воша висача Бира яхача хин йистерча городага. Сборочни конвейере сменагIа ийс сахьата бечa балхо йиш хулийтар бетта 1200 шекель даккха — юкъерча боарамал кIезигагIа доход, 400 шекел дала дезар квартирах. Иврит Iомабе волавелар — хала дар, цхьабакъда из мотт ца ховш хилча Израиле кхы а халагIа дар.

ТIаккха сентябре Биробиджанера телеграмма ера — нана чIоагтIа хала я, операци яйта еза, аьнна. Цул тIехьагIа юха наькъа аравала аьнна сихха кийчвала эттар из. Иштта, «обетованни лаьттан тIа» ваха дIавахачул тIехьагIа кхо бутт баьлча юха а Биробиджане нийсвелар Израила гражданин Борис Бодик. Укх шера октябрь бутт бовлцз виза енача израильски МИД-а печать латт цун паспорта тIа. ХьалхагIа Биробиджане ваьхар инстанцешка а увттаеш лел укххаза, ваьча городе Iе новкъостал де сона яхаш дехар деш. «Израиле юхаваха лаьрхIа вац со — аьлар цо ИАН-а корреспондентага. — Юхаваха наькъа ахча дац сога, е укхазара дIаваха а бац безам».

Моттигера Iаьдалаш новкъостал де тIерг цунна, хьалхагIа — эмиграци хилале — царна цIаккха а тIаваха хиннавац из.

Борис Бодика кхел мишта нийслургья хац сона. Цхьабакъда дог тийша-м ва со, хIанз, доттагIех дIаветталуча, операци яйта кийчъеннача нанна йисте вагIача е гуйранарча Биробиджана улицашка гIолла лелача хана цунна атта боаца, Гаьнарча Малхбоалера Гаргача Малхбоале дIаводаш юха цIа воагIаш бах из бIаьха никъ хIанзчул тIехьагIа цунна йIаьххача хана дагаухаргболгах.

Леонид ШКОЛЬНИК.
Биробиджан. (ИАН).

Редактор
С. И. ЧАХКИЕВ.

ТЕЛЕПРОГРАММА

4 ДЕКАБРЬ,

ШИНАРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.30 — «Омега» вариант». Художественни фильм. 2-гIа сери.
9.40 — Мультфильм.
10.15 — «Бехк боацаш бехкевар». Документальни фильм.
10.35 — Берий сахьат (немецни меттала урок я йолаш).
11.35 — Кхо сери йолча художественни фильма премьера «Маскана кIал хьажа», 1-гIа сери (Финлянди).
121.20 — «Коллаж».
12.30 — Ха.
13.00 — Шахматех йолча дунен чемпионате.
15.30 — ТСН.
15.45 — Илли доахаш а халха ювлаш а я къонал.
16.05 — А. Фет. Iоеш РСФСР халкъа артистка Л. Щербининас.
16.25 — Марша йоагIийла, музыка!
17.10 — Объектив. Компани «Юлейсрадио» ЦТ экрана тIа.
17.45 — «Бруунида» яхача документальни фильма премьера.
18.10 — «Калевала» яхача мультфильма премьера. 3-гIеи 4-гIеи сереш.
18.30 — «Резонанс». «Европа ихоане: лаькхерча боараме вIашагIкхийттачул тIехьагIа».
19.30 — Россе парламентски вестник.
19.45 — «Омега» вариант». Художественни фильм. 3-гIа сери.
21.00 — Ха.
Компани «Юлейсрадио» (Финлянди) ЦТ экрана тIа.
21.40 — Художественни фильм «Маскана кIал хьажа». 1-гIа сери.
22.25 — «Дош». Литературно-художественни программа.
00.25 — ТСН.
00.40 — Шахматех йолча дунен чемпионате.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Iалама къайленаш». Iилма-популярни фильм.
8.35, 9.35 — Географи. 8 класс.
9.05 — Французски мотт. 1-ча шера Iомабераашта.
10.05 — Французски мотт. 2-ча шера Iомабераашта.
10.15, 11.35 — Музыка. 2 класс.
11.05 — «Вивлиофика». 7-гIа передача.
12.05 — «Космонавта Волкова Iан наькъаш». Документальни фильм.
12.15 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде.
12.25 — Илли доакх Т. Дафковас.
12.45 — Ритмически гимнастика.
13.15 — ШозлагIа дIахьоккхача телефильма дийнахьара сеанс. «Дачни истореш», 1-гIа сери — «ДIайха догIа».
14.15 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде.
18.00 — Передачай программа.
18.05 — Тахан республика кхашка (гIалгIай меттала).
18.20 — Музыкальни открытка.
18.30 — Информационно-публицистически программа.
19.10 — «Оаш гIо дар дех аз». Реклама.
19.25 — Хоккей. СССР чемпионат. «Спартак» — «Динамо» (Москва). Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
21.40 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде.
23.40 — СССР Лакхехьарча Совета сессе.

5 ДЕКАБРЬ,

КХАЬРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Вариант «Омега». Художественни фильм. 3-гIа сери.
9.50 — Мультфильм.
10.15 — «Эрьзи Степана кхо уйла».
11.00 — Монгольски цIей «Цам».
11.30 — Из хиннад... хиннад...
11.50 — Художественни фильм «Маскана кIал хьажа». 2-гIа сери (Финлянди).
12.30 — Ха.
13.00 — Шахматех йолча дунен чемпионате.
13.10 — «Австрия, альпийская баллада» яхача документальни фильма премьера.
15.30 — ТСН.
15.45 — Музыкальни сокровищница. Я. Сибелиус. Скрипканеи оркестранеи дола концерт.
16.20 — «Цхьан хана Iан хозача дийнахьа» яхача документальни фильма премьера.
16.40 — Берий сахьат (английски урок а луш). Компани «Юлейсрадио» (Финлянди) ЦТ экрана тIа.
17.40 — «6-ча километрера концерт» яхача документальни фильма премьера.
18.05 — «Калевала» яха Мультфильм. 5-гIеи 6-гIеи сереш.
18.25 — «Лаьтта—вай юкъара цIа» яха фотоконкурс.
18.30 — Перестройка: проблемаши решенеши. «Экономикеи экологии».
19.30 — В. Третьяковга хьалхле а йолаш дIалокх СССР пачхьалкхен камерни оркестр.
19.40 — «Вариант «Омега». Художественни фильм. 4-гIа сери.
21.00 — Ха.
21.40 — «Коллаж». «Юлейсрадио» компани (Финлянди) ЦТ экрана тIа.
21.45 — «Маскана кIала хьажа» яха художественни фильм. 2-гIа серй.
22.20 — «Сона оаз яр...» яхача документальни премьера. А. Ахматовай стихаех йола композици.
23.20 — «ВИД» хьахьонх: «Цой Виктор дагалоацаш».
00.50 — ТСН.
01.05 — Шахматех йолча дунен чемпионате.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Iалама къайленаш». Iилман - популярни альманах.
8.35, 9.35 — Физика. 9 класс.
9.05 — Немецки мотт. 1-гIча шера Iомабераашта.
10.05 — Немецки мотт 2-гIча шера Iомабераашта.
10.34, 11.35 — Юкъара биологи. 10 класс.
11.05 — «Вивлиофика». 8-гIа передача.
12.05 — «Ялта-91».
12.15 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде.
12.25 — «Манежере манежа кхаччалца». Э. Белютина студе «Керда реальность» яхаш хургйолча выставкана хетаяь.
12.35 — «Охота» яхача документальни фильма премьера.
12.55 — «Массанена деза цирк», «Алибек» говрбаьреш».
13.20 — ШозлагIа хьахьонхача телефильма дийнахьара сеанс. «Дачни истореш». 2-гIа сери — «Гаьнашта гIа тохаш латт».
14.15 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде,
18.00 — Передачай программа.
18.05 — Информационно-публицистически программа.
18.40 — Музыкальни открытка.
18.45 — Гуччахьа дийцача. Къамаьл ду репрессированни долча халкъий учредительни съезде дакъалоацаш хиннараша (гIалгIай меттала).
19.25 — Хоккей. Новкъосташха вIашагIкхетар. «Лос-Анджелес» — «Химик». США-ра передача. Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
21.40 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде.
23.40 — СССР Лакхехьарча Совета сессе.

6 ДЕКАБРЬ,

ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Вариант «Омега». Художественни фильм. 4-гIа сери.
9.45 — Берий сахьат (английски метта урок а луш).
10.45 — Хьайбай дунен тIа.
11.45 — «Маскана кIала хьажа» яха художественни фильм. 3-гIа сери (Финлянди).
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха.
13.00 — Шахматех йолча дунен чемпионате.
15.30 — ТСН.
15.45 — ДIалокх Л. Тимофеевас (фортепиано).
16.45 — Компьютерцара диалог.
17.30 — «Мастерех йола кхо новелла» яхача документальни фильма премьера (Финлянди).
18.20 — «Калевала» яха мультфильм. 7-гIа сери.
18.30 — «Ситуация» яха политически диалогаш.
19.00 — ...16 шу даланза а боккхагIа а.
19.45 — «Вариант «Омега». Художественни фильм. 5-гIа сери.
21.00 — Ха.
21.40 — МВД сводкех.
21.55 — «Маскана кIала хьажа» яха художественни фильм. 3-гIа сери (Финлянди).
22.35 — Авторски телевидени. «Телескоп».
00.05 — ТСН.
00.20 — «Довзаш хургда вай». «Ступень к Парнасу» яхача Дунен халкъашта юкъерча телефестивала 3-ча турах.
00.50 — Шахматех йолча дунен чемиетпаон.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Iалама къайленаш». Iилма - популярни фильм.
8.35, 9.35 — Природоведение. 5 класс.
8.55, 9.55 — Увертюра». Iилма-популярни фильм.
9.05 — Испански мотт. 1-ча шера Iомабераашта.
10.05 — Испански мотт 2-ча шера Iомабераашта.
10.35, 11.35 — Биологи. 8 класс.
11.05 — Эрсий къамаьл.
12.05 — «Серая цапля». Документальни фильм.
12.15 — Ритмически гимнастика.
12.55 — «Сона наха илли деннад». Документальни фильм.
13.25 — ШозлагIа хьонхача телефильма дийнахьара сеанс. «Дачни истореш». 3-гIа сери — «Майская прохлада».
14.15 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде.
18.10 — Передачай программа.
18.15 — Музыкальни открытка.
18.20 — «Советаш гIулакх деш я» (нохчий меттала).
19.00 — Фаьлг, фулг... Бераашта лаьрхIа йола передача. (ШозлагIа хьахьонхар) (гIалгIай меттала).
19.20 — Информационно-публицистически программа.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — «Коллаж».
20.20 — Актуальни интервью.
20.30 — «Вахар халхарца да». Фильм-концерт.
21.40 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде.
23.40 — СССР Лакхехьарча Совета сессе.

7 ДЕКАБРЬ,

ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Вариант «Омега». Художественни фильм. 5-гIа сери.
9.40 — «Дош». Литературно-художественни программа.
11.40 — ...16 шу даланза а боккхагIа а.
12.30 — Ха.
13.00 — Шахматех йола дунен чемпионат.
15.30 — ТСН.
15.45 — «Гюмриец» яхача документальни фильма премьера.
16.10 — «Баьцара лампа».
16.45 — Н. Некрасовга хьалхле а йолаш СССР Гостелерадио эрсий халкъа инструментий Академически оркестра концерт.
17.30 — «ТелеЭКО». Журнал.
18.00 — «Ферскотти» группаца вIашагIкхетар (Финлянди).
18.30 — Ха.
19.00 — Л. Бернстайн. Мюзиклацара симфонически халхараш: «Вестсайдски истори».
19.25 — Мультфильм.
19.35 — Дипломатически доаца къамаьлаш.
20.00 — «ВИД» хьагойт: «Программа 500», «Капитал-шоу», «Тамаший аре».
21.00 — Ха.
21.40 — «Коллаж».
21.45 — СССР правительстве.
21.55 — Из хиннад... хиннад...
22.15 — «ВИД» хьагойт: «Халкъагахьа юхь йолаш», «Взгляд». «Веди», «МТВ». Перерыве (23.55) — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Iалама къайленаш». Iилма - популярни альманах.
8.35, 9.35 — Вайна гонахьара дуне. 1 класс.
8.55, 9.55 — «Бийсанара Эрмитаж». Документальни фильм.
9.05 — Английски мотт. 1-ча шера Iомабераашта.
10.05 — Английски мотт. 2-ча шера Iомабераашта.
10.35, 11.35 — Географи. 6 класс.
11.05 — Мама, папа, со.
12.05 — г. Краснодарерча кагирхой фольклорни ансамбла выступлени.
12.15 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде.
12.25 — Гнесиных цIерагIча музыкальни училища дешархой концерт.
13.15 — Лелама кхерамзле бахьан долаш.
13.20 — ШозлагIа хьонхача телефильма дийнахьара сеанс. «Дачни истореш». 4-гIа сери — «Выходной ханара визиташ».
14.15 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде.
17.00 — Передачай программа.
18.10 — Информационно-публицистически программа.
18.50 — Киножурнал.
19.00 — Нохчий халкъа съезд чакхъяьлначул тIехьагIа (нохчий меттала).
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.20 — «Ступени» яхача журнала оагIонаш.
20.50 — Массанена йола спорт.
21.05 — «Гремучая дюжина». Фильм-концерт.
21.40 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде.
23.40 — СССР Лакхехьарча Совета сессе.

8 ДЕКАБРЬ,

ШОАТТА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Мама, папа, со». 8 беттагара 9 беттага кхаччалца ха йола бер Iомадари кхетадари.
9.05 — «Даха, Лаьтта». Экологически программа.
10.05 — «Партнер». Коммерчески вестник.
10.35 — «Пи» яхача знака кIал». Iилма - популярни программа оагIонаш.
11.35 — «Бурда моден» дувц...
12.05 — Режиссера Н. Селезневай фильмаш. «Иштта да истори».
13.45 — Кинопрограмма. «20 бIаьшере. Саготача ханара хроника». Художественно - публицистически фильма «Искупление» премьера. 1-гIа сери.
14.55 — «Пласидо Домингоцара цхьа сайре». Музыкальни фильм. (Англи).
15.50 — «Мальчик и лучик». Мультфильм.
16.00 — Союзий цIен Колонни зале баянистий аккордеонистий 1-гIа Дунен халкъашта юкъера конкурс хьаеллар.
17.30 — Дунен халкъашта юкъера панорама.
18.15 — Зрителара дехарагIа. Художественни фильм «Мискача гусара га доакххаш дош аларах». 1-гIа сери.
19.25 — Россе парламентски вестник.
19.40 — «Мискача гусара га доакххаш дош аларах» яхача художественни фильма 2-гIа сери.
21.00 — Ха.
21.40 — «Панда» яхача Iилма - популярни фильма премьера. «Фиат» (Итали) яхача фирма легковой автомобила кердача модификациях.
22.00 — «Что? Где? Когда?»
23.00 — «Ступень к Парнасу» яха дунен халкъашта юкъера телефестиваль. 3-гIа тур.
1.15 — ТСН.
1.30 — Шахматех йола дунен чемпионат.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — «Майра Робин Гуд». Мультфильм.
8.40 — Союзни республикай кинопублицистика. «Реактор для новобрачных» яхача документальни фильма премьера. Приморски крае Хабаровске АЭК хьалъяра духьала я общественность.
«ПЛЮС ОДИННАДЦАТЬ». РОССИСКИ ТЕЛЕВИДЕНЕ ПРОГРАММА.
9.00 — Россе документальни экран. Россе Джаз. «Эрсий оамал».
11.15 — Россе балета къона артисташ. Красноярскера коллекционер.
12.15, 14.15 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде.
14.25 — «Моссовет — Ленсовет» — телемост.
15.50 — «Элизабетага хьежаш» яхача художественни фильма премьера.
17.00 — «Именины сердца» композитора А. Морозова творчески сайре.
18.15 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде.
18.25 — Передачай программа.
18.30 — Мультфильмаш.
18.40 — Музыкальни открыткаш.
18.50 — Ха я «ихс».
19.20 — «Шун письмошта жоп луш». Концерт.
19.50 — «Хьанна деза цIий?». Донорствах (Свердловск).
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — «Коллаж».
20.20 — Эрсий къамаьл.
20.50 — Ф. Лист. № 6 йола венгерски рапсоди.
21.00 — Ха (сурдоперевод а еш).
21.40 — РСФСР халкъа депутатий аргIан йоацача съезде.
Бийсанара сеанс.
23.40 — Киноконцерт. «Кино, безами... фантазии».
00.35 — Короткометражни художественни фильмаш: «Юкъара пен», «Марша воагIалва, лоалахо!»

9 ДЕКАБРЬ,

КIИРАНДИ

I ПРОГРАММА

8.00 — Массанена йола спорт.
8.15 — Ритмически гимнастика.
8.45 — «Спортлото» тираж.
9.00 — Iуйрийна ма хулла хьалхагIа.
10.00 — Даьхенна гIулакх деча.
11.00 — Iуйрийнара сакъердаме программа.
11.30 — «Дуненна гонахьа». Альманах.
12.30 — УнахцIено.
13.15 — Массанена йола педагогика. Дипломал тIехьагIара обзорени.
14.15 — Кинопрограмма «20 бIаьшере. Саготача ханара хроника». Художественно - публицистически фильма «Искупление» премьера. 2-гIа сери.
15.45 — Мультфильмаш.
16.15 — Юртара сахьат. Панорама.
17.15 — Керда тIехье хоржаш я. «Юниор—банк»—къоначча банкирий яхьаш.
18.30 — «Алфреда Нобела ткъоалагIа бIаьшере».
19.30 — «Шантаж» яхача пхи сери йолча художественни фильма премьера. 1-гIа сери (Итали).
21.00 — Ха.
21.40 — Чоалхане доацачохи даим долаш долчохи.
21.55 — П. И. Чайковский. 100 романс.
22.15 — «Маппет-шоу» яхача тенакий фильма-концерта премьера (Великобритани). 19-гIеи 20-гIеи сереш.
23.05 — «Коллаж».
23.10 — Итальянски эстрадни иллиалархочун Дзуккеро концерт.
00.40 — Шахматех йола дунен чемпионате.

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядке отта!
8.20 — «Необыкновенни матч». Мультфильм.
8.40 — «Вай саготон лаьтта». Документальни фильма «Хьада сона кулг...». Сахалинерча экологически хьалах.
9.05 — «На крутизне». Художественни фильм. 1-гIеи 2-гIеи сереш.
11.15 — «Советски Росси» яха видеоканал.
13.45 — «Жугатий музыкаи иллеи фестиваль».
14.30 — «Сон изи» телеспектакла премьера (ТВ Одесски комитет).
16.25 — Передачай программа.
16.30 — «Ийс шера экстрасенсашца цхьана». ЦхьоалагIеи шоллагIеи фильмаш.
18.55 — Музыкальни открытки.
19.00 — «Вай дахаш дола дуне». Кинодраматурга Б. Добродеева фильмаш «Горьке друг—Андреева».
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — «Коллаж».
20.20 — Къовсам самбо. Дунен чемпионат.
21.00 — Ха (сурдоперевод а еш).
21.40 — «Мишта хьалоацаргья — дIахецаргьяц...» яхача художественни фильма премьера (Югослави, 1987 ш.).
22.45 — Къовсам самбо. Дунен чемпионат.

РАДИОПРОГРАММА

4 ДЕКАБРЬ,

ШИНАРА

7.30 — Муамаш. Хоамаш.
7.45 — 8.00 — Музыка. Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — Халкъа музыкай концерт.
9.15 — Экономически реформа: даьр фуд?
9.30 — «Къона заманхо» (гIалгIай меттала).
9.50 — 10.00 — ПерестройкагIа (нохчий меттала).
16.00 — 17.00 — Информационно - музыкальни программа. Радиостудера духьалара трансляци (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.20 — 18.40 — Закон, коллектив, саг.

5 ДЕКАБРЬ,

КХАЬРА

7.30 — Муамаш. Дунена юкъера обозрени (гIалгIай меттала).
7.45 — Хоамаш.
7.55 — 8.00 — Музыка. Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — Концерт.
11.15 — ЦIоагIо чIоагIъеш (гIалгIай меттала).
11.30 — 12.00 — «Iалам тха доттагIа». Радиожурнал.
16.00 — 17.00 — Информационно - музыкальни программа. Радиостудера духьалара трансляци (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — 18.40 — У. Сагаиповa дIалокх.

6 ДЕКАБРЬ,

ЕРА

7.30 — Муамаш. ДIоагIа къамаьл.
7.40 — Хоамаш.
7.55 — 8.00 — Музыка. Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — Нохч - ГIалгIай музыкай концерт.
11.15 — «Патриот».
11.30 — «Iанга кийча дий вай?» (гIалгIай меттала).
11.45 — 121.00 — Рыночни экономикай словарь.
17.15 — «Камертон» яха художественно - публицистически канал. Духьалара эфир.
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — 19.00 — Музыка.

7 ДЕКАБРЬ,

ПIАЬРАСКА

7.30 — Муамаш. «Юртара Iуйренаш».
7.45 — 8.00 — «Патриот» (нохчий меттала).
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республиканский газетий обзор.
8.30 — Хозрасчета хьалашка (нохчий меттала).
8.40 — Реклама.
8.45 — 9.00 — Поэзий миноташна (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00 — «Песни далеких лет» яхача циклера передача.
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — Правови всеобуч. Юристий советаш.
17.31 — «ЦIий сегаш» (гIалгIай меттала).
17.46 — Музыка.
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Музыка.
18.40 — 19.00 — «Советашин вахари» (нохчий меттала).

8 ДЕКАБРЬ,

ШОАТТА

7.30 — Муамаш. «Юртара вахар» (нохчий меттала).
7.45 — Хоамаш.
7.55 — 8.00 — Музыка. Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Дуне цхьан кIирагIа (нохчий меттала).
8.40 — 8.45 — Реклама.
10.15 — «Iунахцlенал» яха радиожурнал (гIалгIай меттала).
10.25 — Музыка.
10.40 — Литературни Нохч-ГIалгIайче (гIалгIай меттала).
11.00 — «Школьни глобус».
11.30 — 12.00 — Къахетаме дий вай?
15.15 — Классически музыкай концерт.
16.00 — Мебелий дефецити, йицархоша сатувсари.
16.15 — «Кавказа Iуйренаш». яха радиожурнал.
18.00 — 19.00 — «Музыкальни почта».

9 ДЕКАБРЬ,

КIИРАНДИ

7.30 — Муамаш. Передачай программа.
7.35 — Республикански газетий обзор.
7.45 — 8.00 — Ден темагIа (гIалгIай меттала).
8.15 — 9.00 — Моаршал да шуга.
11.30 — 12.00 — КIирандийнахьара музыкальни программа.
15.15 — 15.30 — «Дешархо» (нохчий меттала).
16.00 — Литературни Нохч-ГIалгIайче.
16.30 — Реклама.
16.40 — 17.00 Музыка.
18.00 — 19.00 — «Иллеца доттагIал дарий» концерт.

Хаоттам

Тахан республике гIоллен Грознеи морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, къулбаседа-малхбоалехьара секунде 2—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 5—10, Грозне 7—9 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана —1 +4, дийнахьа +5 +10 градус йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

«СВЕТ» Газета Чечено-Ингушского рескома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской Республики

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: идеологического — 22-53-12, 22-75-78; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; агропромышленного — 22-47-84, 22-90-66; культуры — 22-64-75; 22-54-04; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Заказ № 3349.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92.